

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ

ΔΙΑΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (ΔΔΠΜΣ)
«ΤΟΠΙΚΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ»

Ευρωπαϊκή και Εθνική στρατηγική για την κοινωνική ένταξη των Ρομά. Η περίπτωση του
Κέντρου Κοινότητας Δήμου Νέστου με παράρτημα Ρομά.

ΕΛΕΝΗ ΜΑΚΚΙΔΟΥ
Επιβλέπουσα Καθηγήτρια Δρ. Βικτωρία Πιστικού

ΚΟΜΟΤΗΝΗ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2022

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Μακκίδου Ελένη του Δημοσθένη, φοιτήτρια του Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών “Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση” του τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ την επιβλέπουσα Καθηγήτρια Δρ. Βικτωρία Πιστικού, η οποία με τις οδηγίες και τις πολύτιμες παρατηρήσεις της προσέφερε σημαντική βοήθεια και υποστήριξη για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Αντιδήμαρχο Κοινωνικών Υπηρεσιών του δήμου Νέστου, τον διευθυντή Κοινωνικής Προστασίας, καθώς επίσης και όλους τους υπαλλήλους του προγράμματος «Κέντρο Κοινότητας με παράρτημα Ρομά» του δήμου Νέστου, για την πολύτιμη βοήθειά τους.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους ωφελούμενους Ρομά του προγράμματος Κέντρο Κοινότητας Δήμου Νέστου με παράρτημα Ρομά που διέθεσαν ένα μέρος από το χρόνο τους για να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα έρευνα αφορά το Πλαίσιο Εθνικής στρατηγικής που εφαρμόζεται σήμερα για την Κοινωνική ένταξη των Ρομά στην Τοπική Αυτοδιοίκηση με περίπτωση μελέτης το «Κέντρο Κοινότητας με παράρτημα Ρομά» του Δήμου Νέστου. Είναι ολιστικό σχέδιο δηλαδή αφορά τους βασικούς τομείς που καθορίζουν την κοινωνική ένταξη: στέγαση, εκπαίδευση, υγεία, απασχόληση. Το αίτημα για κοινωνική ένταξη μιας πολιτισμικής κοινότητας που διαβιεί σε χρόνιο αποκλεισμό, και ιδιαίτερα όταν ένα σημαντικό ποσοστό αυτής της κοινότητας στερείται συνθήκες αξιοπρεπούς διαβίωσης, είναι αδιαπραγμάτευτο.

Η επιλογή του συγκεκριμένου θέματος, αποτελεί συνέχεια της ιδιότητας μου ως στέλεχος του Κέντρου Κοινότητας Δήμου Νέστου με παράρτημα Ρομά και η ενασχόληση μου με τα Ευρωπαϊκά προγράμματα καταπολέμησης του Κοινωνικού Αποκλεισμού ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, που μου έδωσαν την ευκαιρία, να ασχοληθώ και να γνωρίσω τους Ρομά της περιοχής μου.

Σκοπός της έρευνας είναι να διαπιστωθεί ο βαθμός επίτευξης των στόχων της Εθνικής στρατηγικής ένταξης των Ρομά του Δήμου Νέστου, μια διαδικασία που θα προσδώσει πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στο Κέντρο Κοινότητας Δήμου Νέστου με παράρτημα Ρομά.

Επιπλέον σκοπός της έρευνας είναι να αναδειχθούν τα σημεία εκείνα τα οποία επιδέχονται προσοχή και βελτίωση από το Κέντρο Κοινότητας.

Λέξεις κλειδιά: Ρομά, Κοινωνική ένταξη Ρομά, Ευρωπαϊκή πολιτική συνοχής Ρομά, Εθνική Στρατηγική Ρομά, Κέντρο Κοινότητας

ABSTRACT

The present research concerns the National Strategy Framework that local governments implements today towards the social integration of Roma. The case study chosen in the research is the Community Center with Roma Department of Nestos' Municipality.

It is a holistic project, in other word it concerns the main areas that determine social integration: housing, education, healthcare, employment. The demand for social integration of a cultural community that lives in constant exclusion is non-negotiable, especially when a significant part of this community is deprived of decent living conditions.

The choice of this particular topic has to do with my professional post as a member of Nestos Municipality's Community Center with Roma Department and my consequent involvement in European programs for combating social exclusion of vulnerable social groups, which gave me the opportunity to deal with and get to know the Roma of my area.

The research examines the extent to which the objectives of the National Strategy of Roma Integration, a process that will give multiplier results to the Community Center with Roma Department, have been achieved. Moreover, the research aims at highlighting the points that needs to be improved.

Keywords: Roma, Roma Social Integration, EU's Cohesion Policy, Roma National Strategy, Community Center.

Περιεχόμενα

ΔΗΛΩΣΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	2
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ABSTRACT.....	5
Εισαγωγή	10
Κεφάλαιο 1. Θεωρητικό και εννοιολογικό πλαίσιο της Κοινωνικής Πολιτικής.....	11
1.1. Εννοιολογική διασαφήνιση κοινωνικής πολιτικής – social policy	11
Κεφάλαιο 2. Βιβλιογραφική Επισκόπηση Κοινωνικής Πολιτικής.....	12
2.1. Το Ευρωπαϊκό πλαίσιο κοινωνικής πολιτικής	12
2.2. Οι Ευρωπαϊκές Πολιτικές για την ένταξη των Ρομά	14
Κεφάλαιο 3. Μεθοδολογία και πλαίσιο ανάλυσης	17
3.1. Εισαγωγή.....	17
3.2.Σκοπός της έρευνας.....	17
3.3.Ερευνητικά ερωτήματα	17
3.4. Μεθοδολογία της έρευνας.....	18
3.5. Δείγμα της έρευνας	19
Κεφάλαιο 4. Η Κοινωνική Πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη.....	20
4.1.Η κοινωνική Πολιτική στην Ελλάδα.....	21
4.1.1 Πολιτικές κοινωνικής ένταξης των Ρομά σε Εθνικό επίπεδο	22
4.1.2. Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για Εθνικές Στρατηγικές για τους Ρομά.....	26
4.1.3. Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για Εθνικές Στρατηγικές για τους Ρομά έως το 2030 ...	38
4.2 Η περίπτωση του Δήμου Νέστου	42
4.2.1 Κέντρο κοινότητας Δήμου Νέστου.....	42
4.2.2 Το παράρτημα Ρομά.....	44
4.2.3 Ωφελούμενοι του Κέντρου Κοινότητας.....	45

4.2.4. Αξιολόγηση της Κοινωνικής Πολιτικής στον τομέα στέγαση- εκπαίδευση-υγεία-απασχόληση	46
Κεφάλαιο 5. Συμπεράσματα.....	56
Βιβλιογραφία	59
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	63

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 1: Κάλυψη μηνιαίων αναγκών

Γράφημα 2: Μέλος νοικοκυριού που πήγε για ύπνο νηστικό μία φορά ανά κράτος

Γράφημα 3: Παροχή τρεχούμενου νερού

Γράφημα 4: Κατοικίες χωρίς εσωτερική τουαλέτα

Γράφημα 5: Παιδιά που φοιτούν στην υποχρεωτική

Γράφημα 6: Διαχωρισμός στα σχολεία

Γράφημα 7: Ασφαλιστική κάλυψη

Γράφημα 8: Γυναίκες και Άνδρες Ρομά ηλικίας 20-64 ετών σε αμειβόμενη εργασία

Γράφημα 9: Φύλο

Γράφημα 10: Οικογενειακή Κατάσταση

Γράφημα 11: Έχετε παιδιά

Γράφημα 12: Αριθμός παιδιών

Γράφημα 13: Μορφωτικό Επίπεδο

Γράφημα 14: Είδος κατοικίας

Γράφημα 15: Αριθμός δωματίων κατοικίας

Γράφημα 16: Παροχή τρεχούμενου νερού στην κατοικία

Γράφημα 17: Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος στην κατοικία

Γράφημα 18: Διάκριση λόγω Ρομικής καταγωγής ψάχνοντας σπίτι

Γράφημα 19: Ετήσιο Οικογενειακό εισόδημα

Γράφημα 20: Κάλυψη Μηνιαίων Αναγκών

Γράφημα 21: Κύρια Απασχόληση

Γράφημα 22: Διάκριση λόγω Ρομικής καταγωγής ψάχνοντας εργασία

Γράφημα 23: Διάκριση λόγω Ρομικής καταγωγής στο χώρο εργασίας

Γράφημα 24: Αξιολόγηση Υγείας

Γράφημα 25: Ιατροφαρμακευτική Κάλυψη

Γράφημα 26: Παιδιά που φοιτούν στο σχολείο

Γράφημα 27: Παιδιά που εγκατέλειψαν το σχολείο

Εισαγωγή

Η επιδίωξη της παρούσας εργασίας είναι να μελετήσει το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα : Εάν έχει επιτευχθεί η κοινωνική ένταξη των Ρομά του Δήμου Νέστου σύμφωνα με την Εθνική στρατηγική, συνδυάζοντας την βιβλιογραφία και χρησιμοποιώντας ως εργαλείο το ερωτηματολόγιο.

Η πρόληψη και η ολιστική κάλυψη αναγκών, η κοινωνική συνοχή , τα κοινωνικά δικαιώματα και η κατάργηση του κοινωνικού αποκλεισμού συνδέονται άμεσα με την αναζήτηση του ορισμού της Κοινωνικής Πολιτικής .Η υλοποίηση του σκοπού αντιμετώπισης ποικίλων κοινωνικών φαινομένων όπως η ανεργία, η φτώχεια, η απασχόληση , η εκπαίδευση πραγματοποιείται μέσα από ένα σύνολο δράσεων και παρεμβάσεων .

Η εφαρμογή του Εθνικού στρατηγικού πλαισίου βασιζόμενη στα κοινωνικά πρότυπα και σύμφωνα με το πλαίσιο συλλογικών αρχών και αξιών υλοποιείται ώστε να υπάρξει ευμάρεια στους Ρομά. Προτεραιότητα είναι η κοινωνική συνοχή , η ίση μεταχείριση για όλους, η εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού, η διατήρηση ποιοτικού βιοτικού επιπέδου και η εξάλειψη των διακρίσεων και της φτώχειας.

Από τις απαντήσεις που έδωσαν οι συμμετέχοντες επισημαίνονται τα προβλήματα και οι ελλείψεις που αποτελούν εμπόδια στην προαγωγή της Κοινωνικής Ένταξης τους.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από 5 κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μνεία της έννοιας και των στόχων της Κοινωνικής Πολιτικής καθώς και η εφαρμογή αυτής από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφερόμαστε στην Βιβλιογραφική επισκόπηση της Κοινωνικής Πολιτικής δίνοντας έμφαση στο Ευρωπαϊκό πλαίσιο κοινωνικής πολιτικής και τις Ευρωπαϊκές Πολιτικές για την ένταξη των Ρομά. Στο τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται η μεθοδολογία και ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόζεται καθώς και το εργαλείο διεξαγωγής της έρευνας μας που είναι η χρήση ερωτηματολογίου. Δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στον σκοπό ,στα ερευνητικά μας ερωτήματα και στους στόχους της έρευνας μας , τα οποία θα μας βοηθήσουν να απαντήσουμε στο κεντρικό ερευνητικό μας ερώτημα. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε την δομή του Κέντρου Κοινότητας Δήμου Νέστου και τον σκοπό της και έπειτα αναφέρουμε και αξιολογούμε τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου. Τέλος στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση των συμπερασμάτων που προέκυψαν από την έρευνα.

Κεφάλαιο 1. Θεωρητικό και εννοιολογικό πλαίσιο της Κοινωνικής Πολιτικής

1.1. Εννοιολογική διασαφήνιση κοινωνικής πολιτικής – social policy

Σύμφωνα με την Αλεξίου (2008) η κοινωνική πολιτική αφορά στο διεπιστημονικό πεδίο το οποίο μελετά τις αποφάσεις της εκάστοτε κυβέρνησης και τις δράσεις που υλοποιούν τα θεσμικά όργανα και οι οργανισμοί. Στόχος των αποφάσεων και των δράσεων αυτών αποτελεί η βελτίωση και η μεταρρύθμιση του κοινωνικού συνόλου.

Το προνοιακό κράτος προκύπτει από την κοινωνική πολιτική που εφαρμόζεται, ενώ ταυτόχρονα αποσκοπεί στην βελτίωση και προσφορά ποιοτικών κοινωνικών υπηρεσιών (Κατρούγκαλος, 2007). Ένα σύνολο διαταγμάτων, νομοθεσιών, και παρόμοιων δραστηριοτήτων που αναβαθμίζουν την διαβίωση σε ασφαλή και ποιοτική συνιστούν την κοινωνική πολιτική συμβάλλοντας παράλληλα την ευμάρεια του ανθρώπου (Chardas, 2014). Οι κοινωνικές πολιτικές ενός κράτους ορίζουν την ποιότητα ζωής των πολιτών του εφόσον από αυτές εξαρτώνται η υγειονομική περίθαλψη, το εργασιακό νομοθετικό πλαίσιο ακόμη και η εκπαίδευση. (Sapountzis & Papanikolaou, 2017).

Ο Κατρούγκαλος (2007) διευκρινίζει ότι η κοινωνική πολιτική εστιάζει και εντοπίζει τις ανάγκες της κοινωνίας και επιδιώκει την ικανοποίησή τους. Για παράδειγμα, μπορεί να δημιουργεί το πλαίσιο προκειμένου να μειωθεί η ανεργία ή να δρομολογεί πρακτικές και νόμους με στόχο την πρόληψη ρατσιστικών φαινομένων που οδηγούν στο περιθώριο άτομα που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες. Το κράτος πρόνοιας και η κοινωνική πολιτική συνδράμουν στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων ευπαθών ομάδων π.χ. άτομα με αναπηρία, μετανάστες, Ρομά, ΛΟΑΤΚΙ, μονογονεϊκές οικογένειες κ.α. (Dunn, 2018), Ο Μπαλούρδος (2009) σημειώνει ότι η κοινωνική πολιτική διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο στην έγκριση ή μη ζητημάτων όπως το δικαίωμα στην άμβλωση, την ευθανασία, την οπλοκατοχή, την πορνεία κ.α.

Η κοινωνική πολιτική του εκάστοτε κράτους δραστηριοποιείται και υλοποιείται κυρίως στο πεδίο της εκπαίδευσης των μειονοτικών ομάδων και των ευπαθών ομάδων γενικότερα. Δεν είναι λίγες οι φορές βέβαια που οι πολιτικές αυτές συνυπάρχουν με πολιτικές αποφάσεις του Υπουργείου Παιδείας και άλλων Υπουργείων (Βεργίδης & Υφαντής, 2001) Αυτή είναι η αιτία εξάλλου που η κοινωνική πολιτική έχει διεπιστημονικό χαρακτήρα, εφόσον λαμβάνει και

αξιολογεί στοιχεία, θεωρίες και προσεγγίσεις από πλήθος επιστημονικών πεδίων προκειμένου να διεκπεραίωση το σκοπό της σύμφωνα με τον Κοντιάδη και Απίστουλα (2006). Η κοινωνική πολιτική έρχεται αντιμέτωπη με τους τρόπους με τους οποίους οι κοινωνίες και τα έθνη ανταπεξέρχονται στις προκλήσεις παγκοσμίως της δημογραφικής, κοινωνικής και οικονομικής αλλαγής, της παγκοσμιοποίησης, της ανέχειας και της μετανάστευσης. Η κοινωνική πολιτική αναλύοντας τους πολλούς ρόλους των οικογενειών, αλλά και των εθνικών κυβερνήσεων, της κοινωνίας των πολιτών, των αγορών και των παγκόσμιων οργανισμών παρέχει υπηρεσίες και υποστήριξη σε όλη τη διάρκεια της ζωής από την παιδική ηλικία έως την τρίτη ηλικία. Οι υπηρεσίες αυτές περιλαμβάνουν υποστήριξη των παιδιών και της οικογένειας για την ένταξή τους στην εκπαίδευση και στο σχολείο, για την αλλαγή συνθηκών διαβίωσης και μετεγκατάστασης σε άλλη γειτονιά, στη διατήρηση εισοδήματος και μείωσης της ανέχειας και ενημέρωση και συμβουλευτική για την ανεργία, συντάξεις, υγεία, κ.α. (Αλεξίου, 2008).

Κεφάλαιο 2. Βιβλιογραφική Επισκόπηση Κοινωνικής Πολιτικής

Τα οφέλη τόσο ατομικά όσο και κοινωνικά, δημοσιονομικά που θα προσκομίσουμε από την αποτελεσματική κοινωνική ένταξη των Ρομά, σε ευρωπαϊκό επίπεδο θεωρείται ότι είναι μακροπρόθεσμα.

2.1. Το Ευρωπαϊκό πλαίσιο κοινωνικής πολιτικής

Η κοινωνική πολιτική συνήθως είναι ταυτόσημη με το κράτος πρόνοιας όπως αυτό ορίζεται και ξεκινά να στοιχειοθετείται από το 2000 και ύστερα, και, δεν συμπίπτει με προηγούμενες κρατικές μορφές καθώς το κράτος πρόνοιας έχει σε ότι αφορά το πεδίο της κοινωνικής μέριμνας ολιστικές παρεμβάσεις (Βενιέρης, 2003) . Το κράτος πρόνοιας αναφορικά με τον Χλέτσο (1999) και επιπλέον τον Αλεξίου (2007) ορίζεται ως ένας όρος που δεν είναι ταυτόσημος σε όλα τα κράτη, άρα δεν υφίσταται ένα καθολικό πρότυπο κράτους-πρόνοιας που μπορεί να αξιοποιηθεί παγκοσμίως (Αλεξίου, 2007) .

Εντούτοις, εφόσον η πλειονότητα των κρατών υλοποιεί δράσεις και νομοθετεί επιδιώκοντας την οργάνωση και λειτουργία κράτους πρόνοιας, προέκυψε η ανάγκη ταξινόμησης των διαφορετικών μοντέλων πρόνοιας που εφαρμόζουν τα κράτη. Ο Titmuss υπήρξε ο πρώτος ο οποίος αποπειράθηκε να ταξινομήσει τα διαφορετικά μοντέλα πρόνοιας με βάση την παράμετρο

της σχέσης τους με τον κρατικό μηχανισμό και την παράμετρο των πολιτικών κοινωνικής μέριμνας (Κατρούγκαλος,2007). Ο Titmuss, λοιπόν κατέληξε σε τρία είδη μοντέλων: (1) Το υπολειμματικό, σύμφωνα με το οποίο η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών εκπορεύεται από οικογενειακούς ή συγγενικούς φορείς παρά από το κράτος . Στο εν λόγω μοντέλο έχουμε ελάχιστη συμβολή του κράτους σε ότι αφορά την κοινωνική μέριμνα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες φαίνεται να εκπροσωπούν το μοντέλο αυτό (Spyridopoulos, 2020), (2) Το βιομηχανικό μοντέλο: εδώ η κοινωνική μέριμνα περιορίζεται στο πεδίο εργασίας ή πιο συγκεκριμένο λαμβάνονται μέτρα στην αντιμετώπιση ανεργίας. Η Αλεξίου (2007) υποστηρίζει ότι η Αγγλία εφαρμόζει το συγκεκριμένο μοντέλο.. Τέλος (3) το θεσμικό και αναδιανεμητικό μοντέλο το οποίο ανταποκρίνεται πλήρως στα κοινωνικά αιτήματα των πολιτών και φροντίζει για τον δίκαιο διαμερισμό των κοινωνικών πόρων. Σύμφωνα με τον Μπαλούρδος (2009) το μοντέλο αυτό το συναντούμε στις χώρες της Σκανδιναβίας.

Εκτός της παραπάνω κατηγοριοποίησης, υπάρχει και η κατηγοριοποίηση που προτείνει ο Espring – Andersen. Ο Dunn (2018) διευκρινίζει ότι στον εν λόγω σύστημα ταξινόμησης λαμβάνεται υπόψη την συμμετοχή της κρατικής δραστηριότητας στον τομέα της αγοράς και της οικογένειας. Ο Espring – Andersen διαχωρίζει το θεσμικό – αναδιανεμητικό μοντέλο σε τρία επιμέρους : (1) το φιλελεύθερο μοντέλο : η κρατική μέριμνα περιορίζεται στους ανθρώπους που αδυνατούν να νοιώσουν ικανοποίηση των αναγκών τους μέσα από την αγορά – το μοντέλο αυτό εφαρμόζεται στον Καναδά, τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Αυστραλία (2) το συντηρητικό μοντέλο-καθεστώς το οποίο μεριμνά για την κάλυψη των αναγκών των ατόμων αναλόγως της κοινωνικής τους τάξης. Το μοντέλο αυτό εντοπίζεται στην Γερμανία, στην Γαλλία και στην Αυστρία, (3) το κοινωνικό/δημοκρατικό μοντέλο /καθεστώς , όπου το κράτος στέκεται κυρίως αρωγός των πολιτών, ασχέτως κοινωνικής τάξης, το συναντάμε στις Σκανδιναβικές χώρες.

Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η δημιουργία και η οργάνωση κράτους πρόνοιας προέκυψε μετά το τέλος του Β παγκοσμίου πολέμου. Η Ευρώπη όντας ολοκληρωτικά κατεστραμμένη και με διαλυμένη οικονομία χρειαζόταν πλήθος παρεμβάσεων στο πεδίο της κοινωνικής μέριμνας. (Μπαλούρδος , 2009) Όπως, λοιπόν γίνεται κατανοητό το κράτος πρόνοιας προέκυψε από τη δυσμενή κατάσταση που περιήλθε ο πληθυσμός της Ευρώπης μετά τον Β παγκόσμιο πόλεμο και αναπτύχθηκαν διαδικασίες και πολιτικές προκειμένου να ομαλοποιηθούν και να καλυφθούν οι κοινωνικές ανάγκες. (Culpepper, 2010). Πιο συγκεκριμένα,

το κράτος πρόνοιας οργάνωσε υπηρεσίες υγείας και περίθαλψης (Courtney, et.al., 2020), στήριξης/ ενδυνάμωσης της ίσης κατανομής των πόρων (Spyridopoulos, 2020) και εκπαίδευσης (Maniatis, 2012) .

2.2. Οι Ευρωπαϊκές Πολιτικές για την ένταξη των Ρομά

Οι Ρομά έρχονται αντιμέτωποι στην καθημερινότητα τους με πλήθος προβλημάτων και περιορισμών τα οποία αποτελούν πεδίο προβληματισμού σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Τις τελευταίες δεκαετίες, λοιπόν νομοθετείται μια πλειάδα πολιτικών που στόχο έχουν την κοινωνική ενσωμάτωση των Ρομά. Δεδομένο αποτελεί η μειονοτική θέση των Ρομά στην Ελλάδα. Ωστόσο, δεν είναι μια ομοιόμορφη ομάδα σε γλωσσικό, εκπαιδευτικό ή εθνοτυπικό, θρησκευτικό επίπεδο. Πλήθος ευρωπαϊκών έργων αποσκοπούν στην ένταξη τους σε εκπαιδευτικό, κοινωνικό ή εργασιακό επίπεδο (Μάρκου & Παρθένης , 2018). Έως σήμερα ο δεύτερος γύρος του ROMA CIVIL MONITOR (RCM) συνίσταται σε ένα σύνολο ευρωπαϊκών δράσεων. Οι εκθέσεις του για την Ελλάδα σημειώνουν την ίδρυση μιας Ειδικής Γραμματείας για την ένταξη των Ρομά ως φορέας αρμόδιος στο να συγκεντρώνει πληροφορίες , να σχεδιάζει και τη συλλέγει παράπονα αναφορικά με την ενσωμάτωση των Ρομά. Είναι επομένως το ξεκίνημα που το Ελληνικό κράτος οργανώνει μια ολιστική προσέγγιση διαχείρισης του προβλήματος της μη ένταξης των Ρομά επιδιώκοντας την σύνδεση των μέτρων που λαμβάνονται για την αντιμετώπιση του εργασιακού ζητήματος των Ρομά, με τα πεδία της εκπαίδευσης, της υγείας, της στέγασης και της κατάρτισης. Στα πλαίσια των πολιτικών προς την κατεύθυνση της κοινωνικής ενσωμάτωσης τους σε ευρωπαϊκό επίπεδο κινείται και η πρόθεση της Ελληνικής πολιτείας για μετεγκατάσταση των Ρομά από τους ακατάλληλους προς διαβίωση καταυλισμούς τους σε γειτονιές εντός του αστικού ιστού (Μπατζαλής & Χήνας, 2020). Η ευρωπαϊκή επιτροπή χρηματοδοτεί τις εκθέσεις RCM από το 2017 επιδιώκοντας την εμπλοκή του συνόλου των Ρομά στην εστίαση προσοχής των πολιτικών ένταξης σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση «Η προστιθέμενη αξία της παρακολούθησης της κοινωνίας των πολιτών είναι ότι οι συμμαχίες με μη κερδοσκοπικό περιεχόμενο που συμμετέχουν, βρίσκονται σε άμεση επαφή με όλες τις κοινότητες των Ρομά και αντιπροσωπεύουν ανεξάρτητες φωνές, δίνοντας τέλος σε πολλά εμπόδια» (Γκότοβου, 2017).

Σημαντική αποτελεί η παρατήρηση των Μάρκου & Παρθένης (2018) ότι αν δεν υπήρχε η Ευρωπαϊκή στήριξη και χρηματοδότηση, οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης δεν θα είχαν πιθανότητα να προβούν σε δράσεις και έργα προς την κατεύθυνση της κοινωνικής τους ένταξης . Απόδειξη αυτού αποτελεί ότι οι ρατσιστικές συμπεριφορές και οι πρακτικές περιθωριοποίησης συνεχίζονται και σε αυτές τις χώρες σε μεγαλύτερο βαθμό, αλλά και στην υπόλοιπη Ευρώπη, με αποτέλεσμα το βιοτικό επίπεδο των Ρομά παραμένει πολύ κάτω από το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης , μη κερδοσκοπικών φορέων και έργων που αποσκοπούν στην διαδικασία Παράλληλα πληθώρα προγραμμάτων , ιδρυμάτων , μη κερδοσκοπικών φορέων και έργων που αποσκοπούν στην διαδικασία ένταξης των Ρομά δραστηριοποιούνται και υλοποιούνται σε όλη τη Ευρωπαϊκή Ένωση (Παρθένης & Φραγκούλης, 2015).

Έντονες είναι οι ανησυχίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τα μέσα της δεκαετίας 1990 για τις συνθήκες διαβίωσης των Ρομά στις υποψήφιες χώρες. Οι προβληματισμοί αυτοί συναντώνται τόσο σε επίπεδο επίσημων δηλώσεων όσο και σε έγγραφα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Επιπλέον αποτελεί προϋπόθεση για την ένταξη μιας χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. (Μητακίδου & Τρέσσου, 2007). Παράδειγμα αποτελεί η Ρουμανία όπου η κοινωνικοοικονομική ενσωμάτωση των Ρομά αποτέλεσε του ενός κριτηρίου σε βραχυπρόθεσμο και σε μεσοπρόθεσμο επίπεδο της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση το 2007(Δασκαλάκη & Δαφέρμος, 2013). Γεγονός αποτελεί ότι ενώ στις χώρες που προσχώρησαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση πραγματοποιήθηκαν πολιτικές μεταρρυθμίσεις σε επίπεδο θεσμών και οργανισμών, οι πραγματικές συνθήκες διαβίωσης θεωρούνται ανεπαρκείς ουσιαστικά. Φαίνεται να συνυπάρχουν ταυτοχρόνως επιτυχημένα έργα και διακρίσεις καθώς και ρατσιστικές συμπεριφορές από φορείς και κυβερνητικούς εκπροσώπους. Εν κατακλείδι, η μεγαλύτερη αλλαγή που επέφερε η ένταξη μιας χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση στο θέμα της ενσωμάτωσης των Ρομά είναι η αναπαλαίωση των πολιτικών κοινωνικής μέριμνας σε πανευρωπαϊκό πλαίσιο θεώρησης (Μάρκου & Παρθένης, 2018).

Το 2011, το συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ζήτησε από τους εταίρους να στοιχειοθετήσουν ή να επικαιροποιήσουν ένα εθνικό σχέδιο δράσης για την κοινωνική ενσωμάτωση των Ρομά και να το καταθέσουν στην Ευρωπαϊκή επιτροπή ως το τέλος του 2011. Η διαδικασία αυτή η οποία φυσικά ακολούθησε και η Ελλάδα βοήθησε στην καταγραφή των θετικών και αρνητικών σημείων του εκάστοτε κράτους και συνάμα στην αντιμετώπιση των

προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι πολίτες Ρομά. (Δασκαλάκη & Δαφέρμος, 2013). Επιπροσθέτως, στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει γραφτεί και λειτουργεί το Ευρωπαϊκό Δίκαιο για την κοινωνική ένταξη των Ρομά στο πλαίσιο των Διαρθρωτικών Ταμείων (EURoma), του οποίου στόχος είναι ο εντοπισμός των ελλείψεων στις εθνικές στρατηγικές των κρατών και να εντοπίζει τυχόν ελλείμματα σε επίπεδο δεσμεύσεων ενώ παράλληλα προτείνει λύσεις. Το δίκτυο επιπλέον χρηματοδοτεί τις χώρες για την άνοδο του βιοτικού επιπέδου των Ρομά και συνεργάζεται σε πανευρωπαϊκό επίπεδο με μη κερδοσκοπικούς φορείς για να συνδράμουν στην στήριξη τους σε ότι αφορά τα πεδία της υγείας, της εκπαίδευσης και της εργασίας. (Μπαλατατζής & Χήνας, 2020).

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση θεωρήθηκε σε ευρωπαϊκό επίπεδο λύση για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι Ρομά στην εκπαίδευση ή την μόρφωση εκπαίδευση (Νικολάου, 2005). Η Ελλάδα επίσης εφάρμοσε τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης χωρίς όμως τα αναμενόμενα αποτελέσματα (Κανακίδου & Παπογιάννη, 1998). Ο Μάρκος & Παρθένης, 2018 σημειώνουν ότι με την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και εξαιτίας των ευρωπαϊκών πόρων που διατέθηκαν, η εκπαίδευση σε διαπολιτισμικό επίπεδο εφαρμόστηκε στα διαπολιτισμικά σχολεία ή σε μειονοτικά σχολεία, πρακτική που ακολούθησαν αρκετές χώρες σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Προς το παρόν, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχοντας ως κύριο γνώμονα την ένταξη και την ενσωμάτωση των πολιτών Ρομά στο ευρύτερο πανευρωπαϊκό κοινωνικό γίγνεσθαι, συνεχίζει να θεσπίζει πολιτικές (Tasiou, 2020).

Εν κατακλείδι, το 2016 στα 25 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε έρευνα του Ευρωβαρόμετρου καταγράφηκε ότι το 77% των πολιτών πίστευαν ότι είναι μειονέκτημα το να είσαι Ρομά. Στην Ουγγαρία και στα παλιά κράτη μέλη ο αριθμός αυτός είναι υψηλότερος αλλά παρατηρήθηκε ότι σε όλες τις χώρες ο αριθμός αυτός ήταν πάνω από 50%. Το 2008 παρατηρήθηκε σε έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία βέβαια μελετούσε το θέμα των διακρίσεων, ότι το 75% των πολιτών στα 27 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης νοιώθουν δυσάρεστα στο γεγονός να έχουν γείτονες που είναι Ρομά.

Τα αποτελέσματα από τα παραπάνω δεδομένα αποκάλυψαν την αναγκαιότητα για την προώθηση της γνώσης προέλευσης, των ιδιαίτερων πολιτισμικών στοιχείων και γνωρισμάτων των Ρομά, μια προσπάθεια να μπορέσει να ευαισθητοποιηθεί όλη η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Για να μπορέσει να επιτευχθεί η ευαισθητοποίηση του κόσμου εκπονήθηκε ένας μεγάλος αριθμός πολιτικών που στόχευαν στην (Γκότοβου, 2017).

Κεφάλαιο 3. Μεθοδολογία και πλαίσιο ανάλυσης

3.1. Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό συγκεκριμένα αναλύεται η μεθοδολογία την οποία χρησιμοποιήσαμε για να διεξάγουμε της ερευνάς μας . Χρησιμοποιήθηκε η ποσοτική ανάλυση με τη χρήση ερωτηματολογίου σε ωφελούμενους Ρομά του Κέντρου Κοινότητας Δήμου Νέστου με παράρτημα Ρομά. Γίνεται αναφορά του σκοπού της παρούσας καθώς και του ερευνητικού ερωτήματος.

3.2.Σκοπός της έρευνας

Στα όρια της παρούσας έρευνας και με στόχο επίτευξης τη διερεύνηση του βαθμού επίτευξης των στόχων της Εθνικής στρατηγικής ένταξης των Ρομά του Δήμου Νέστου, στηριχθήκαμε αποκλειστικά στη χρήση ερωτηματολογίου και πραγματοποιήσαμε. Ο ερευνητικός σκοπός αυτής είχε ως στόχο να εντοπιστούν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν και να προβούμε στην εξεύρεση των απαραίτητων προϋποθέσεων ώστε η ευαίσθητη κοινωνική ομάδα των Ρομά να μπορέσει να ενταχθεί κοινωνικά. Η διερεύνηση αυτού του ζητήματος αποσκοπεί στην ενδυνάμωση αυτής της διαδικασίας συνθέτοντας ένα μεγάλο αριθμό πληροφοριών που θα είναι χρήσιμες για την άσκηση κοινωνικής πολιτικής. Επιπλέον σκοπός της έρευνας είναι να αναδείξει τα σημεία εκείνα τα οποία επιδέχονται προσοχή και βελτίωση από το Κέντρο Κοινότητας.

Ο κυριότερος λόγος για την επιλογή αυτή που θα μας επέτρεπε να αντλήσουμε τα απαραίτητα στοιχεία για την εκπόνηση της έρευνας και την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων, ήταν η έλλειψη μιας αξιόπιστης και έγκυρης βάσης δεδομένων.

3.3.Ερευνητικά ερωτήματα

Το κεντρικό ερώτημα που θα μας απασχολήσει είναι εάν έχει επιτευχθεί η κοινωνική ένταξη των Ρομά του Δήμου Νέστου σύμφωνα με την Εθνική στρατηγική και ειδικότερα :

Σε τι βαθμό επετεύχθη ο στόχος της Εθνικής στρατηγικής ένταξης των Ρομά του Δήμου Νέστου στον τομέα της στέγασης ?

Σε τι βαθμό επετεύχθη ο στόχος της Εθνικής στρατηγικής ένταξης των Ρομά του Δήμου Νέστου στον τομέα της εκπαίδευσης ?

Σε τι βαθμό επετεύχθη ο στόχος της Εθνικής στρατηγικής ένταξης των Ρομά του Δήμου Νέστου στον τομέα της υγείας ?

Σε τι βαθμό επετεύχθη ο στόχος της Εθνικής στρατηγικής ένταξης των Ρομά του Δήμου Νέστου στον τομέα της απασχόλησης ?

3.4. Μεθοδολογία της έρευνας

Η έρευνα είναι πρωτογενής και στην συγκεκριμένη εργασία επιλέχθηκε η ποσοτική μέθοδος, πρώτον επειδή είναι μια μέθοδος έρευνας ευρείας χρήσεως στον τομέα της αποδοχής τεχνολογίας, με βαθιές ρίζες και δεύτερον η ποσοτικές μεθοδολογίες είναι περισσότερο αντικειμενική, συγκριτικά με ποιοτικές μελέτες. Αυτό το όφελος προκύπτει από την αξιοποίηση της χρήσης των τεχνικών στατιστικής ανάλυσης, μέσω των οποίων γίνεται έλεγχος των θεωριών και παράγονται εμπειρικά δεδομένα που οδηγούν στην αξιολόγηση των αιτιωδών σχέσεων μεταξύ μεταβλητών Η στατιστική ανάλυση των δεδομένων έγινε με το SPSS 22.

Πρωταρχικός μας στόχος αποτέλεσε η κατάρτιση του ερωτηματολογίου. Αναφορικά με τις υπό εξέταση μεταβλητές, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η κατάρτιση ενός καλοσχεδιασμένου ερωτηματολογίου είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον σκοπό του ερωτηματολογίου. Δηλαδή, πρέπει ο ερευνητής να μπορεί να αξιοποιήσει τις πληροφορίες που είναι ικανό να αποδώσει. Το ερωτηματολόγιο θα πρέπει να περιέχει έννοιες που ερμηνεύονται σαφώς , ακριβείς ή να χρησιμοποιεί απλό λεξιλόγιο ώστε να είναι αποδεκτό από όλα τα υποκείμενα και να παρέχει όλη την πληροφόρηση που θα χρειαστεί κατά το στάδιο της ανάλυσης και ερμηνείας.

Για να διεξάγουμε την έρευνα χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο, το οποίο παρουσιάζεται αυτούσιο στο Παράρτημα. Το ερωτηματολόγιο δομήθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε οι ερωτήσεις τοποθετήθηκαν σε 5 ενότητες χωρίς διακριτούς τίτλους για να την αποφυγή της στοχοποίησης του πληθυσμού. Η πρώτη ενότητα αναφέρεται στα δημογραφικά χαρακτηριστικά. Η δεύτερη, τρίτη, τέταρτη και πέμπτη περιλαμβάνει ερωτήσεις που αναφέρονται στις συνθήκες στέγασης, εκπαίδευσης, υγείας και απασχόλησης των συμμετεχόντων. Η σύνταξη του ερωτηματολογίου καταρτίστηκε με ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής και ερωτήσεις διχοτομικές στις οποίες τα άτομα έχουν υποχρέωση να συμπληρώσουν από το 1 μέχρι το 4 τον βαθμό συμφωνίας τους στα σχετικά θέματα που αφορούν την έρευνα. (κλίμακα Likert, κλίμακα Guttman).

Αρχικά εκτελέστηκε μια πιλοτική έρευνα η οποία χρησιμοποιήθηκε για την βασική έρευνα ως μικρογραφία, με έξι μόνο ερωτηματολόγια. Η πιλοτική έρευνα γενικότερα σκοπεύει να βοηθήσει την ερευνήτρια να κατανοήσει αν οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου είναι ακατάλληλες για το θέμα, αδιάφορες για τους ερωτώμενους, αν ήταν εύστοχες ή ενδιαφέρουσες και αν οι απαντήσεις ήταν επαρκείς. Αφού αξιολογήθηκαν αυτά τα ερωτηματολόγια, περάσαμε στο επόμενο βήμα. Οι ερωτήσεις παρέμειναν ίδιες αφού ήταν επαρκές το αποτέλεσμα της πιλοτικής έρευνας και ξεκίνησε η διανομή των ερωτηματολογίων.

Η έρευνα διεξήχθη κατά το μήνα Ιούλιο 2022 στον δήμο Νέστου. Ο τρόπος που συλλέχθηκαν τα αναγκαία στοιχεία πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια ερωτηματολογίου το οποίο διανεμήθηκε στους ωφελούμενους Ρομά του Κέντρου Κοινότητας κατόπιν δική μου παρουσίας.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με τους κανόνες δεοντολογίας που έχουν δημιουργηθεί από την ειδική επιτροπή δεοντολογίας. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν κατάλληλα για το τι θα μελετηθεί, πώς θα γίνει και τυχόν ειδικές εκτιμήσεις που μπορεί να εμπλέκονται. Για να διασφαλιστεί η εμπιστοσύνη του συμμετέχοντα, διαβεβαιώθηκε ότι τα προσωπικά του στοιχεία θα διατηρηθούν αυστηρά απόρρητα. Επίσης επισημάνθηκε ότι όλοι όσοι συμμετέχουν στην έρευνα έχουν την επιλογή να σταματήσουν ανά πάσα στιγμή.

3.5. Δείγμα της έρευνας

Στο πλαίσιο μιας ερευνητικής διαδικασίας κατά τον σχεδιασμό και εφαρμογή της, μια από τις ουσιαστικότερες διαδικασίες αποτελεί η δειγματοληψία. Ως σκοπός έχει τεθεί η

εξαγωγή συμπερασμάτων, από τη μελέτη ενός πληθυσμού, μέσω του δείγματος. Πληθυσμός ονομάζονται τα άτομα μιας ομάδας, όπου ο ερευνητής επιλέγει να ερευνήσει και να συμπεράνει μέσω της γενίκευσης των απόψεων του πληθυσμού.

Ο ερευνητής επιλέγει ένα δείγμα που αποτελείται από το σύνολο των περιπτώσεων το οποίο αποφασίζει να ερευνήσει και να οδηγηθεί μέσω της γενίκευσης σε συμπεράσματα. Η μελέτη για να διατηρήσει την αξιοπιστία της πρέπει το δείγμα που θα επιλεγεί να είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού έτσι ώστε να μπορούν με ευκολία να καθοριστούν τα χαρακτηριστικά όλου του πληθυσμού. Το δείγμα που αντιπροσωπεύει ακριβώς τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού ονομάζεται αντιπροσωπευτικό δείγμα. Οι διαφορές μεταξύ δείγματος και πληθυσμού που υπάρχουν είναι σύνηθες και για αυτό η δυνατότητα να βρεθεί ένα απολύτως αντιπροσωπευτικό δείγμα είναι πολύ μικρή. Η διαφορά μεταξύ της πραγματικής αποτύπωσης των χαρακτηριστικών του πληθυσμού και της αποτύπωσης των χαρακτηριστικών του δείγματος ονομάζεται δειγματοληπτικό σφάλμα. Ο σκοπός του ερευνητή στη μικρότερη δυνατή διαφορά μεταξύ των χαρακτηριστικών του πληθυσμού και του δείγματος με σκοπό την ελαχιστοποίηση του δειγματοληπτικού σφάλματος και την αύξηση της αξιοπιστίας της έρευνάς του.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο Κέντρο Κοινότητας Δήμου Νέστου με παράρτημα Ρομά. Το δείγμα των ερωτώμενων αποτελείται από 105 ωφελούμενους Ρομά άνδρες και γυναίκες ηλικίας 18 και άνω, οι οποίοι είναι ωφελούμενου του Κέντρου κοινότητας Δήμου Νέστου και συμπλήρωσαν το ερωτηματολόγιο έως τις 20 Ιουλίου 2022. Η διαδικασία συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων από τους συμμετέχοντες έγινε με προσωπική συνέντευξη.

Κεφάλαιο 4. Η Κοινωνική Πολιτική στην Ελλάδα και την Ευρώπη

Στην Ελλάδα, η Πολιτεία προέβη σε μια σειρά ενεργειών ώστε να εκπληρωθεί ο στόχος της ευημερίας των Ρομά μέσω της κοινωνικής του ένταξης και της ίσης συμμετοχής τους στην κοινωνία όμως λόγω ότι το κοινωνικοοικονομικό τους υπόβαθρο είναι χαμηλό, οι συνθήκες που διαβιούν άθλιες, το επίπεδο υγείας τους χαμηλό όπως επίσης και η συμμετοχή τους τόσο στην εκπαίδευση όσο και στην απασχόληση βρίσκεται σε χαμηλό επίπεδο, αυτό δεν κατέστη εφικτό. (Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας, 2021).

4.1. Η κοινωνική Πολιτική στην Ελλάδα

Εφόσον έχουμε ολοκληρώσει την υπάρχουσα βιβλιογραφική ανασκόπηση για την κοινωνική πολιτική έχει ιδιαίτερη σημασία να αναφερθεί συνοπτικά το πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα. Η πρόνοια και η κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα δεν συνετέλεσε σε μεγάλο βαθμό για να επιτευχθεί η ανάπτυξη σε κοινωνική βάση. Λόγω των πολλών скаμπανεβασμάτων σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο αλλά και του γεγονότος ότι αναδείχθηκαν πτυχές από το αναποτελεσματικό σύστημα της κοινωνικής προστασίας είχαν ως αποτελεσματικά παρουσιάσει το αποτελεσματικό εθνικό κράτος στην ανάπτυξη του μεγάλη καθυστέρηση (Αλεξίου, 2008). Όπως το δηλώνει ο Tsimouris (2008), η Ελλάδα σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες δεν μετέβη με τον ίδιο ρυθμό στην εποχή της μετά – βιομηχανικής επανάστασης. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τον Βενιέρης (2003), «ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά της Ελλάδας αφορούσε στην επιδερμική βιομηχανοποίηση και την απουσία κρατικής παρέμβασης σε κρίσιμους τομείς όπως κοινωνική προστασία» (σελ. 41).

Συμπληρωματικά, στην Ελλάδα δεν σημειώθηκε η εξέλιξη του κράτους πρόνοιας την ίδια στιγμή της οικονομικής και κοινωνικής ευημερίας των τριών δεκαετιών μετά τον πόλεμο όπως παρατηρήθηκε στην υπόλοιπη Ευρώπη. Το 1974 τα περισσότερα αναπτυγμένα ευρωπαϊκά κράτη αντιμετωπίζουν την κρίση του προνοιακού κράτους την ίδια στιγμή που ξεκινά η ανάπτυξη της κρατικής πρόνοιας στην Ελλάδα. (Βενιέρης, 2003). Η καθυστέρηση της εμφάνισης του προνοιακού κράτους στην Ελλάδα επήλθε λόγω της έλλειψης οικονομικών πόρων, τη μη ανάληψη της πολιτικής ευθύνης και την αδυναμία σχηματισμού των διάφορων στοιχείων και των απαιτούμενων συστατικών. Επιπρόσθετα η ανομοιογένεια που υπήρχε τότε στην κοινωνία της Ελλάδας αποτέλεσε εμπόδια σε αυτή την ανάπτυξη.

Επιπρόσθετα, στην Ελλάδα δεν υπήρχαν ενιαία εργατικά συνδικάτα που να επιδιώκουν παροχές με προνοιακό περιεχόμενο και με κοινωνική βάση και αυτό οδήγησε στην καθυστέρηση της ανάπτυξης του προνοιακού κράτους. (Αλεξίου, 2007). Επίσης συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες αλλά και ιδιομορφίες της Ελλάδας όπως η καθυστέρηση της πολιτικής φιλελευθεροποίησης καθώς και η καθυστέρηση του Ιδρύματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων να

επεκταθεί αποτέλεσαν επιπλέον λόγους που οδήγησαν στην αργοπορημένη ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας. (Μπαλούρδος, 2009).

Η Ελλάδα μετά το 1974 κατάφερε να εισχωρήσει πιο καλά σε ένα σύνολο ενεργειών ώστε το κράτος να αναπτύξει τον κοινωνικό του χαρακτήρα, έχοντας παραλείψει ωστόσο πολλές πολιτικές που ήταν απαραίτητες από τη τότε περίοδο και ακολούθως . Η Ελλάδα, την περίοδο που οι υπόλοιπες χώρες άρχισαν να υιοθετούν πολιτικές πρόνοιας και να τις αναπτύσσουν για ανθρώπους που δεν κατάγονται από την χώρα και να προωθούν την κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση με βάση το προσφυγικό ή μεταναστευτικό, είχε παραμελήσει να νομοθετήσει τέτοιες πολιτικές Chardas (2014).

4.1.1 Πολιτικές κοινωνικής ένταξης των Ρομά σε Εθνικό επίπεδο

Από το 1990 και μετά, στην Ελλάδα τα προβλήματα που προέκυψαν από την απουσία εκπαιδευτικού σχεδιασμού και τη γενικότερη απουσία επιδιωκόμενων και ορισμένων με σαφήνεια πολιτικών για τα παιδιά με διαφορετική πολιτισμική κουλτούρα άρχισαν να εμφανίζονται με εντονότερο ρυθμό και ειδικότερα για την Ρομική ομάδα. (Ντούσας, 1997). Σημειώνεται για λόγους εισαγωγικούς ότι «οι πρώτες μαρτυρίες για την ύπαρξη τσιγγάνων στην Ελλάδα ανάγονται στο δέκατο τέταρτο (14ο) αιώνα: οι πρώτες ομάδες τσιγγάνων Ρομά εντοπίζονται στην Κρήτη το 1323 και την Πελοπόννησο (Μεθώνη, Ναύπλιο) το 1350» (Βασιλειάδου & Παυλή – Κορρέ, 1994, σελ. 17). Στην Ελλάδα , ο αριθμός των τσιγγάνων Ρομά είναι μέχρι σήμερα άγνωστος (Παρθένης & Φραγκούλης, 2015), και ο Μάρκου (1997), αναφέρει ότι «στις απογραφές της ΕΣΥΕ οι τσιγγάνοι δεν καταχωρούνται ως ξεχωριστή ομάδα, ενώ οι σχετικές εκτιμήσεις διαφέρουν σημαντικά. Σε σύγκριση με τη λοιπή Ελλάδα, η Βόρεια Ελλάδα συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό Ρομά» (σελ. 47).

Στο σημείο αυτό, πρέπει να επισημάνουμε ότι οι τσιγγάνοι μπορούν να διακριθούν σε τρεις (3) ομάδες: στους μόνιμα εγκατεστημένους, τους ημί – νομάδες και στους νομάδες. Ακόμα, σπανίως γίνονται αποδεκτοί από την κοινωνία οι Ρομά που είναι εγκατεστημένοι μόνιμα και ζουν με τις οικογένειες τους σε υποβαθμισμένες περιοχές είτε σε σπίτια είτε σε παραπήγματα εγκαταλειμμένων σπιτιών «κάτι το οποίο ισχύει και για τα παιδιά των τσιγγάνων» (Μάρκου, 1997, σελ.47, Νικολάου, 2005, σελ. 67).

Υιοθετώντας την γνώμη των Μάρκου & Παρθένης (2018), το δημόσιο της Ελλάδας και οι αρμόδιοι φορείς της εφαρμογή πολιτικών κοινωνικής πρόνοιας, είχαν παραμελήσει για πολλά χρόνια σημαντικά την συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, κάτι που για τη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα είχε ως αποτέλεσμα να μην υπάρχουν σημαντικά δεδομένα από ερευνητικές μελέτες και έρευνες. Με το πέρασμα των χρόνων, όμως, στην Ελλάδα αναγνωρίστηκε η σημασία της κοινωνικής πρόνοιας και προστασίας και άρχισαν ερευνητικές προσεγγίσεις επί του συγκεκριμένου πεδίου που διερευνούσε τις δυσκολίες και τα εμπόδια των Ρομά. Οι ερευνητικές αυτές προσεγγίσεις έφεραν στην επιφάνεια πως οι συνθήκες διαβίωσης των Ρομά έχουν αναπτυχθεί με ατελή τρόπο, περιστασιακού και μη επιθυμητού τύπου εργασίες, έχουν υψηλό ποσοστό πληθυσμού οι οποίοι είναι αναλφάβητοι και μια μη επαρκή έως και ελάχιστη ικανοποιητική υγειονομική περίθαλψη, αποκλεισμένοι από τις τοπικές και γενικά εθνικές κοινωνίες, αποτελώντας ένα πρόβλημα διαχρονικό (Γκότοβου, 2017).

Έτσι ο Ντούσα (1997) σημειώνει ότι η κατάσταση που έρχονται τα παιδιά των Ρομά αντιμέτωπα μέσα στο σχολείο είναι «ένα πρόβλημα διαχρονικό κι πάντα επίκαιρο» (σελ. 13). Η ίδια ακριβώς κατάσταση διακρίνεται κατεξοχήν από την «παντελή έλλειψη προσχολικής αγωγής, ένα μικρό ποσοστό εγγραφής των παιδιών στο σχολείο, ελλιπή παρακολούθηση και συχνές διαρροές, την αδυναμία συμμετοχής στη μαθησιακή διαδικασία, την πρόωρη διακοπή της υποχρεωτικής και ειδικά, πρωτοβάθμιας, φοίτησης και τέλος, την απορριπτική στάση των συμμαθητών, των γονέων και συχνά των εκπαιδευτικών» ανάμεσα σε άλλα (σελ. 47 – 48) (Μάρκου, 1997). Οι Ρομά αποτελούν μια ομάδα και μέρος του πληθυσμού που ζουν σε μια κατάσταση δεχόμενοι όλες τις μορφές ρατσισμού και βίας, κάτι που υποστηρίζει ο Λυδάκης (2000) αλλά και πιο πρόσφατα οι Μπατζαλής & Χήνας (2020),

Την πενταετία από το 1990 έως το 1995 θέλοντας να αντιμετωπίσουν το παραπάνω πρόβλημα, οι κυβερνήσεις και οι αρμόδιοι φορείς προέβησαν στην καθιέρωση νόμων και πολιτικών για την ένταξη των Ρομά στο σύστημα εκπαίδευσης, αυτό όμως δεν είχε αποτελέσματα, το ίδιο συνέβη και για τις πολιτικές που θεσπίστηκαν μεταξύ των ετών 2000 – 2005 (Παρθένης & Φραγκούλης, 2015). Ακόμη κατά την ίδια πενταετία από το 1990 έως το 1995 γίνεται προσπάθεια από κάποιους αρμόδιους φορείς να ενισχύσουν την επάρκεια των πολιτικών εκπαίδευσης ειδικότερα για τα παιδιά των Ρομά:: η Γενική Γραμματεία Λαϊκής Επιμόρφωσης κατέβαλε μεγάλη προσπάθεια για την ανάπτυξη ενός συνόλου ειδικών υλικών

διδασκαλίας για την εκπαίδευση της ελληνικής γλώσσας σε παιδιά Ρομά, «χωρίς όμως να λαμβάνει υπόψη της, τις ιδιαιτερότητες των συγκεκριμένων παιδιών» (Μάρκου, 1997).

Θα πρέπει να προσθέσουμε ότι μετά το 2001, η Ελλάδα έκανε τα πρώτα βήματα ώστε να συγκλίνει με τις οδηγίες του «Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Τσιγγάνων (2001-2008)». Σύμφωνα με τους Πολίτου & Μάρκου (2008) το πρόγραμμα αυτό έδωσε ώθηση σε διάφορες πολιτικές που αφορούσαν την στέγαση για τους Ρομά, επικεντρώνοντας γενικότερα και στην διαδικασία ενσωμάτωσης τους στην κοινωνία. Πιο πρόσφατα, υλοποιήθηκε επίσης η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά 2012-2020 η οποία έχει ως στόχο την καταγραφή και την απεικόνιση σε συστηματική βάση και με κάθε λεπτομέρεια της υφιστάμενης κατάστασης, κοιτάζοντας με προσοχή τα διάφορα προγράμματα για τους Ρομά ως προς την ορθότητα τους και τη νομοθέτηση πολιτικών (Tasiou, 2020). Κατά τον Liegeois (1999), μέχρι το 1997 περίπου, οι Ρομά έρχονται αντιμέτωποι με τη μη ευαρέσκεια και την αποστροφή από το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο – κάτι που έως και το 2002 περίπου αναφέρεται πως ίσχυε και στην Ελλάδα, σύμφωνα με τους Λυδάκη & Αυδίκος (2002).

Πολλοί μελετητές στους οποίους περιλαμβάνονται οι Μάρκου & Παρθένης (2018) δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στις πολιτικές για την ένταξη και την ενσωμάτωση των Ρομά, υπάρχει όμως έλλειψη στοιχεία σχετικά με την εκπαίδευση των κοινωνιών όσον αφορά την αποδοχή και την ανοχή σε διαφορετικές πολιτισμικές κουλτούρες, καθώς και της ανατροπής των απόψεων και των στερεοτύπων που υπερισχύουν για τους Ρομά. Είναι πολύ συχνό φαινόμενο να ακούγεται ότι η εγκληματικότητα, σε συγκεκριμένες περιοχές, είναι αποτέλεσμα της συμπεριφοράς των Ρομά βέβαια κάτι που παρατείνει σε αδιέξοδο την περιθωριοποίηση και τον ρατσισμό (Παπαδόπουλος, 2012).

Οι προοπτικές για τα άτομα αυτά να έχουν κοινωνική δραστηριότητα βρίσκονται σε σχέση εξάρτησης με τις «δηλώσεις συμμόρφωσης» που υποχρεούνται να κάνουν συνεχώς. Επιπρόσθετα, δύο «ενδιάμεσα δίκτυα» είναι συνυφασμένα και ανταγωνιστικά με την ποιότητα ζωής τους. Επιπλέον, οι αρμόδιες τοπικές Δημόσιες Υπηρεσίες είναι εκείνες που θα παραδώσουν τα απαιτούμενα έγγραφα εάν για παράδειγμα κάποιος Ρομά θελήσει να εκδώσει άδεια οικοδομής. Βέβαια ο πολίτης αυτός μπορεί να μην παραλάβει ποτέ τα απαραίτητα έγγραφα που ζήτησε μόνο και μόνο γιατί αυτό θα τον κάνει ίσως «κάπως ύποπτο» στην αρμόδια

υπηρεσία. Λόγω του προαναφερθέντος γεγονότος οι πολίτες Ρομά έχουν άμεση εξάρτηση από τους «επαγγελματίες διαμεσολαβητές» οι οποίοι επωφελούνται από αυτή την κατάσταση. Σύμφωνα με τον Γκοτοβου (2017) στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια καταβάλλεται μεγάλη προσπάθεια να μειωθεί η γραφειοκρατία, έστω και ανεπίσημα και νομοθετούνται πολιτικές για την επίλυση τέτοιων προβλημάτων προς εξυπηρέτηση των Ρομα.

Εξαιτίας του ορισμού πολλών θεμάτων που σχετίζονται με την εκπαίδευση , τη στέγαση και άλλα διατυπώνονται με σαφήνεια από νόμους, εγκυκλίους , αποφάσεις επιτροπών , συμφωνίες μεταξύ φορέων κ.λ.π., τα μέλη των μειονοτήτων συχνά οι υπηρεσίες που λαμβάνουν είναι χαμηλής ποιότητας. Ένα τέτοιο παράδειγμα μπορεί να αποτελέσει τα μειονοτικά σχολεία. Τα προβλήματα κατά την διάρκεια της λειτουργίας όμως είναι εμφανή, η παρεχόμενη γνώση χαρακτηρίζεται κακής ποιότητας . Ωστόσο, η κάθε προσπάθεια που λαμβάνει χώρα για την αναμόρφωση και αφορά μειονότητες έρχεται αντιμέτωπη με του «κόμπους » της νομοθεσίας. Από το χίλια εννιακόσια εβδομήντα πέντε έως τις αρχές του δυο χιλιάδες είκοσι, όπου η Βαλκανική χερσόνησος απέκτησε τα σύνορα των νέων κρατών και οριοθετήθηκαν στην μορφή την σημερινή, η Ελλάδα μαζί με τη Βουλγαρία και τη Σερβία προέβησαν σε σύγκρουση στρατιωτική και πολιτική ώστε να προσαρτήσουν όσο το δυνατόν περισσότερα εδάφη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας που βρισκόταν σε κατάρρευση. Η εκκλησία και τα σχολεία στη διαμάχη αυτή διαδραμάτιζαν ουσιαστικό ρόλο διότι η λειτουργία και η ύπαρξη χριστιανικών και ελληνικών σχολείων αποδείκνυαν ότι ο πληθυσμός είναι ελληνικός

Οι συνθήκες των Ρομά σε κοινωνικοοικονομικό επίπεδο και οι διακρίσεις που αντιμετωπίζουν τους είναι άρρηκτα συνδεδεμένες . Η ύπαρξη προόδου στο ένα συμβάλλουν στην ύπαρξη προόδου στο άλλο, και με την ίδια ακρίβεια η χειροτέρευση στο συμβάλλει στη χειροτέρευση στο άλλο. Εάν συνεχιστούν οι διακρίσεις και οι αρνητικές προδιαθέσεις εναντίον των Ρομά σε ολόκληρη την Ευρώπη θα επέλθει περιορισμός στη κοινωνικοοικονομική πρόοδο και υπονόμηση και περιορισμός στις κυβερνητικές προσπάθειες. Για παράδειγμα, στην Ελλάδα οι επικρίσεις για τα όποια ειδικά κονδύλια και τις ειδικές προστασίες που υιοθετούνται για να βοηθήσουν τους Ρομά , γίνονται από ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού, υποστηρίζοντας ότι οι πρώτοι δεν αξίζουν αυτή την υποστήριξη, και οι αρνητικές στάσεις από το κοινό ανατροφοδοτούνται από τα μέσα ενημέρωσης. Αυτό προκαλεί δυσχέρεια σε κάθε προσπάθεια που λαμβάνει το κράτος σε εθνικό επίπεδο για να αντιμετωπιστούν τα εμπόδια και τα

στερεότυπα, που οδηγούν στη καθυστέρηση της εφαρμογής των πολιτικών οι οποίες στο τέλος για την λειτουργία τους απαιτείται την εμπλοκή όλων (Πολίτου & Μάρκου, 2008).

4.1.2. Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για Εθνικές Στρατηγικές για τους Ρομά

Από την Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης 2011, οι οδηγίες που δόθηκαν για την ισότητα των φύλων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δεν επιτρέπει τον διαχωρισμό των πολιτών σύμφωνα με την καταγωγή τους είτε εθνική είτε φυλετική. Η εθνική νομοθεσία όλων των χωρών περιλαμβάνει την οδηγία που έδωσε η Ευρωπαϊκή Ένωση. Συνοπτικά αναφέρει:

α. Οι Ρομά και η βελτίωση της κατάστασης τους : Για την ευρωπαϊκή ένωση και τα κράτη μέλη θεωρείται οικονομική και κοινωνική ανάγκη

Η στρατηγική «Ευρώπη 2020» της Ε.Ε. για μια νέα πορεία ανάπτυξης - έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς, δεν αφήνει κανένα περιθώριο, για να διαγωνίζεται η οικονομική και κοινωνική περιθωριοποίηση όλων αυτών που αποτελούν τη μεγαλύτερη μειονότητα της Ευρώπης. Στην καθημερινή τους ζωή έρχονται αντιμέτωποι με διακρίσεις και κοινωνικό αποκλεισμό περίπου 10 με 12 εκατομμύρια Ρομά οι οποίοι ζουν στην Ευρώπη. Ζουν στο περιθώριο και οι συνθήκες οι κοινωνικοοικονομικές είναι πολύ κακές. Αυτό δεν είναι αποδεκτό εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις αρχές του 21ου αιώνα.

Η καθημερινή ζωή των περισσότερων Ρομά ακόμα και σήμερα δεν έχει αλλάξει και αυτό γιατί δεν έχουν παρθεί τα απαραίτητα μέτρα. Για να μπορέσει να επέλθει η αλλαγή πρέπει οι περισσότεροι άνθρωποι να αλλάξουν νοοτροπία.

Αρχικά, τα κράτη μέλη πρέπει να εξασφαλίσουν ότι οι Ρομά δεν υπόκεινται σε καμία διάκριση, αλλά σε όλα τα δικαιώματα έχουν τη ίδια αντιμετώπιση όπως κάθε πολίτης της ΕΕ, όπως κατοχυρώνονται στο Χάρτη της Ε.Ε. για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα. Επιπλέον, απαραίτητο θεωρείται η ανάληψη δράσεων για να τερματιστεί το αδιέξοδο της φτώχειας που περνάει από την μια γενιά στην άλλη. Σε πολλά κράτη μέλη, ο αυξανόμενος ρυθμός του πληθυσμού σχολικής ηλικίας αποτελεί σημαντικό στοιχείο για τον αυξητικό ρυθμό του εργατικού δυναμικού στο μέλλον. Ο πληθυσμός των Ρομά δεν είναι γερασμένος: 64,3% είναι πάνω των 15 ετών, έναντι 84,3% του συνολικού πληθυσμού της Ε.Ε. Η μέση ηλικία των Ρομά ανέρχεται στα 25 έτη σε αντιδιαστολή των 40 ετών σε όλη την Ε.Ε. Το μεγαλύτερο μέρος σε

εργάσιμη ηλικία των Ρομά δεν έχει αποκτήσει καμία εκπαίδευση, η οποία είναι απαραίτητη στην ανεύρεση καλών θέσεων εργασίας. Για αυτό συγκεκριμένα, η επιτυχία στην εισχώρηση των Ρομά στην αγορά εργασίας προϋποθέτει την επένδυση στην εκπαίδευση των παιδιών Ρομά. Ο πληθυσμός των Ρομά σε εκείνα τα κράτη καλύπτει μεγάλο μέρος του πληθυσμού, οικονομικό αντίκτυπο είναι αισθητό. Σε συμφωνία με αξιολογήσεις, στη Βουλγαρία οι πρωτοεμφανιζόμενοι στο χώρο εργασίας που είναι Ρομά ανέρχονται στο 23% και αντίστοιχα στη Ρουμανία ανέρχεται στο 21%.

Τα κοινωνικά οφέλη από την ένταξη των Ρομά θα είναι πολλά, όπως επίσης θα υπάρχει οικονομικό όφελος των Ρομά, αλλά και για τις κοινωνίες μέρος των οποίων απαρτίζουν. Η οικονομική παραγωγικότητα θα παρουσίαζε βελτίωση εάν τα επίπεδα συμμετοχής των Ρομά στην αγορά εργασίας ανέβαιναν, εάν αυξανόταν οι πληρωμές του κράτους για την κοινωνική πρόνοια και εάν μειωνόταν η πρόσδοδος από τους εισοδηματικούς φόρους. Η ένταξη των Ρομά έχει όλες αυτές τις σημαντικές οικονομικές και δημοσιονομικές συνέπειες οι οποίες μπορούν στη συνέχεια να βοηθήσουν στην στάση που έχει το ευρύ κοινό απέναντι στους Ρομά ώστε να δημιουργηθεί ένα φιλικότερο κλίμα

Η έγκριση του παρόντος πλαισίου, για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά, από τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ζητήθηκε από την Επιτροπή. Είναι ένα εργαλείο που η χρησιμοποίησή του θα οδηγήσει στην συμπλήρωση και ενίσχυση των πολιτικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της νομοθεσίας που αντιμετωπίζει την ισότητα σε όλα τα επίπεδα

β. Αναγκαία προσέγγιση που θα είναι στοχοθετημένη:

Μια προσέγγιση με συγκεκριμένο στόχο, στα πλαίσια της διευρυμένης στρατηγικής για την καταπολέμηση του αποκλεισμού και της φτώχειας, που δεν απαγορεύει τη στήριξη σε άλλες ομάδες που κυριεύονται και σε ομάδες που στερούνται βασικά αγαθά, είναι σύμφωνη με την αρχή της μη διακριτικής μεταχείρισης τόσο σε επίπεδο Ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και σε εθνικό επίπεδο. Η αρχή της ίσης μεταχείρισης δεν αποκλείει τα κράτη μέλη να εξακολουθήσουν να έχουν ή να νομοθετήσουν ειδικά μέτρα με σκοπό την μη παρεμπόδιση ή την στάθμιση πλεονεκτημάτων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής. Δράσεις υπέρ των Ρομά με θετική επίδραση έχουν ήδη υλοποιηθεί από ορισμένα κράτη μέλη, λόγω ότι τα μέτρα κοινωνικής ένταξης κινούνται σε κλασικά πρότυπα δεν είναι αρκετά ώστε να καλυφτούν οι συγκεκριμένες ανάγκες τους. Η Επιτροπή συμβουλεύει οι στόχοι ένταξης των Ρομά για κάθε έθνος να

απεικονιστούν ή οι υπάρχοντες να αναπροσαρμοστούν, με τρόπο που να συνδέονται με την στόχευση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ένταξη των Ρομά, με δράσεις με συγκεκριμένους στόχους και με πλήρη χρηματοδοτική κάλυψη

γ. Η φιλοδοξία της Ε.Ε. : Η ένταξη των Ρομά.

Ανάλογα με το μέγεθος του πληθυσμού των Ρομα καθορίζονται οι στόχοι της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ένταξη τους, τέσσερις συγκεκριμένους τομείς: συμμετοχή στην εκπαίδευση, στην απασχόληση και στις υπηρεσίες, στην υγειονομική περίθαλψη και στην στέγαση. Οι αξιόπιστοι, κοινοί και συγκρίσιμοι δείκτες θα υποβοηθήσουν αυτά τα συγκεκριμένα πρότυπα. Είναι σημαντικό να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι ώστε να βοηθηθούν τα κράτη μέλη να επιτύχουν τους γενικούς στόχους της στρατηγικής «Ευρώπη 2020».

δ. Η ένταξη των Ρομα μέσω Εθνικών στρατηγικών: Μια σαφής πολιτική δέσμευση των κρατών μελών.

Η προσέγγιση που θα ακολουθηθεί από τις εθνικές στρατηγικές των κρατών μελών θα πρέπει να είναι στοχοθετημένη η οποία, θα πρέπει να είναι σύμφωνη με τις βασικές κοινές αρχές για την ένταξη των Ρομά, είναι απαραίτητο να βοηθά σε μεγάλο βαθμό στην ένταξη των Ρομά στο εσωτερικό της κοινωνίας και να εξαλείψει οποιοδήποτε διαχωρισμό που παρατηρείτε. Θα πρέπει να ενσωματωθούν και να συμβάλουν στο πλατύτερο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» και θα πρέπει συνεπώς να συμπορευτούν με τις μεταρρυθμίσεις των εθνικών προγραμμάτων.

Μέχρι τα τέλη του Δεκεμβρίου του 2011 τα κράτη μέλη ήταν υποχρεωμένα να επεξεργαστούν ή να επανεξετάσουν τις εθνικές στρατηγικές ενσωμάτωσης των Ρομά και να τις καταθέσουν στην Επιτροπή. Η επιτροπή κατά την διάρκεια της ετήσιας συνόδου της πλατφόρμας που διεξάχθηκε την άνοιξη του 2012, κατέθεσε έκθεση στο συμβούλιο και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εκτίμησε όλες τις εθνικές στρατηγικές.

ε. Να επιτευχθούν συγκεκριμένα αποτελέσματα για τους Ρομά.

Η εφαρμογή των προγραμμάτων μεταρρύθμισης και των στρατηγικών ένταξης των Ρομά σε εθνικό επίπεδο ενισχύεται αν τεθούν οι απαραίτητες προϋποθέσεις ώστε να

εξασφαλιστεί η προτεραιότητα των επενδύσεων των διαφόρων κεφαλαίων, οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν ισχυρό θεμέλιο στον τομέα της καταπολέμησης της φτώχειας και της κοινωνικής ένταξης. Το πακέτο οικονομικής κάλυψης που θα προσφερθεί από το Πολυετές Χρηματοδοτικό Πλαίσιο έχει ιδιαίτερη σημασία και πρέπει να διατεθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο ώστε να καλυφθούν για την περίοδο 2011-2020 οι εθνικές στρατηγικές για την απορρόφηση των Ρομά. Η επίτευξη των στρατηγικών στόχων «Ευρώπη 2020» θα υποστηριχθούν σύμφωνα με τους μελλοντικούς προϋπολογισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης που καθορίζονται από το Πολυετές Χρηματοδοτικό Πλαίσιο.

στ. Η ένταξη των Ρομά εκτός της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρέπει να προωθηθεί .: Η Υπάρχουσα κατάσταση στις χώρες διεύρυνσης είναι ιδιαίτερη.

Από το Συμβούλιο της Ευρώπης στις χώρες διεύρυνσης όπως τα Δυτικά Βαλκάνια και η Τουρκία, έχει υπολογιστεί ότι ο αριθμός των Ρομά ανέρχεται σε 3,8 εκατομμύρια και ότι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν είναι ίδια ή και σε περισσότερες περιπτώσεις μεγαλύτερα από ότι τα άλλα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης . Στην προσπάθεια των χωρών αυτών, για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των Ρομά και την βελτίωση αυτών έχει δεσμευτεί η Επιτροπή ότι θα τους παρέχει μεγάλη βοήθεια.

ζ. Η κοινωνία των πολιτών να ενισχυθεί: Ο ρόλος που θα διαδραματίσουν οι Ρομά στην Ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την ένταξής τους να είναι πιο ισχυρός .

Η Επιτροπή έχει αποφασίσει να συμμετέχει με έναν πιο σημαντικό ρόλο και να κάνει πιο ισχυρό τον ρόλο της στην πλατφόρμα, βασιζόμενη στο παρελθόν και την εμπειρία που έχει αποκομίσει και συσχετίζοντας τους τέσσερις τομείς προτεραιότητας των εθνικών στρατηγικών για την ένταξη των Ρομά με τις εργασίες της .

η. Η μέτρηση της προόδου: Η εφαρμογή του συστήματος παρακολούθησης πρέπει να είναι ισχυρή.

Τη συγκεκριμένη στιγμή δεν μπορούν να εκτιμηθούν τα αποτελέσματα τα οποία προσδοκούμε ότι θα επιφέρουν τα μέτρα που έχουν ληφθεί. Αυτό συμβαίνει διότι τα στοιχεία τα οποία διαθέτουμε δεν είναι αξιόπιστα. Η Επιτροπή θα υποβάλλει έκθεση κάθε χρόνο, στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αλλά και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και θα αναφέρει το βαθμό επίτευξης των στόχων και τον βαθμό προόδου της ένταξης των Ρομά.

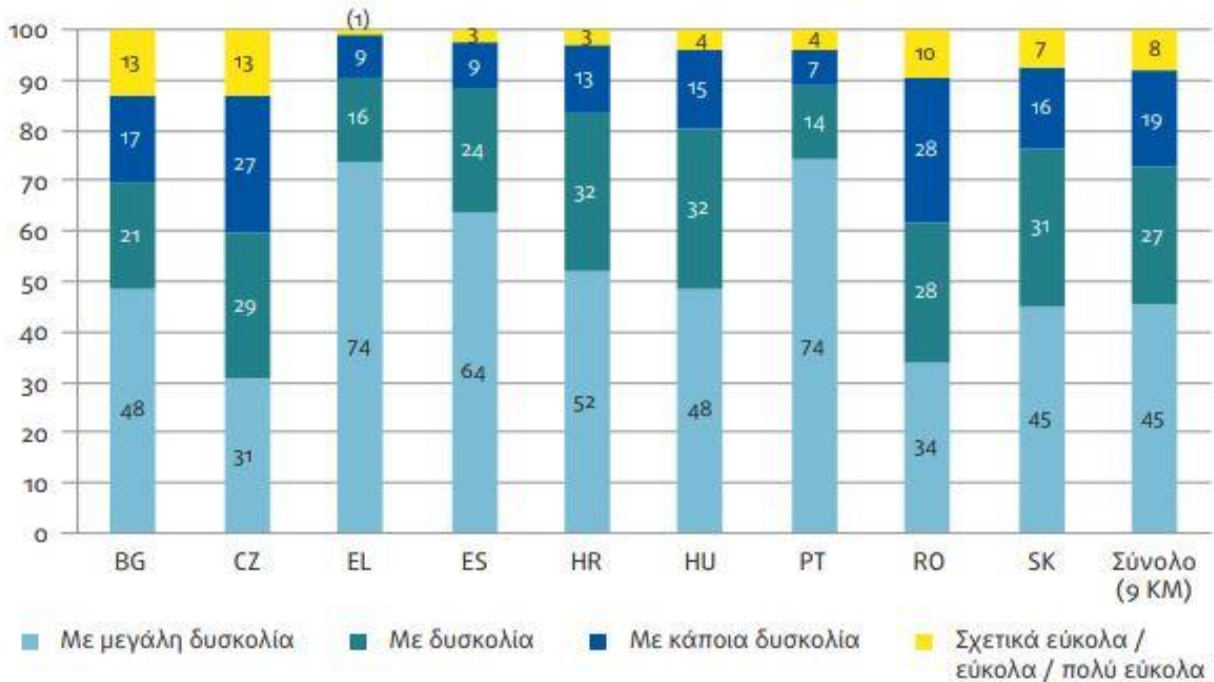
θ. Συμπέρασμα: Η διαφορά χρειάζεται 10 χρόνια για να μπορεί να διαφάνεται

Η πιο σοβαρή πρόκληση στην Ευρώπη: Ο τερματισμός του αποκλεισμού των Ρομά για να αντιμετωπιστεί πρέπει να συνεργαστούν οι δυνάμεις σε περιφερειακό, σε εθνικό και ευρωπαϊκής ένωσης επίπεδο.

Η έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις αντιπροσωπεύει ένα σημαντικό έργο του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, ο οποίος έχει δεσμευτεί να συλλέγει και να δημοσιοποιεί στοιχεία σχετικά με ομάδες οι οποίες δεν καλύπτονται από έρευνες στον γενικό πληθυσμό. Πρόκειται για την τρίτη έρευνα του Οργανισμού με έμφαση στους Ρομά. Η έρευνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις που διεξήχθη το 2008 ήταν η πρώτη προσπάθεια συλλογής συγκριτικών στοιχείων σχετικά με την κατάσταση των Ρομά. Η μέθοδος της δεύτερης έρευνας της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με τις μειονότητες και τις διακρίσεις αναπροσαρμόστηκε, ώστε να εξασφαλίζει τη μέγιστη δυνατή αξιοπιστία και διακρατική συγκρισιμότητα των αποτελεσμάτων.

Η χάραξη πολιτικής από τους αρμόδιους πραγματοποιείται χρησιμοποιώντας τα πολύτιμα αυτά στοιχεία που παρουσιάζονται στην παρούσα έκθεση, τα στοιχεία αυτά συμβάλλουν στον ευκολότερο εντοπισμό των μειονεκτημάτων και των πλεονεκτημάτων των πολιτικών που εφαρμόζονται αλλά και ευκολότερη εκτίμηση της προόδου. Όλη αυτή η γνώση είναι ιδιαίτερης σημασίας για τον σχηματισμό αποτελεσματικών μέτρων, όλων των κοινωνικά περιθωριοποιημένων ομάδων αλλά και για τους Ρομά.

Στο γράφημα 1 παρουσιάζονται οι απαντήσεις στο ερώτημα αν το συνολικό εισόδημα επαρκεί για την καλυφθούν οι μηνιαίες ανάγκες, ότι αντιμετωπίζει κάποια δυσκολία απάντησε το 19% των ερωτηθέντων, ενώ με μεγάλη δυσκολία απάντησε το 45%. Τέλος τα μεγαλύτερα ποσοστά που οι Ρομά αντιμετωπίζουν μεγάλη δυσκολία παρουσιάζονται στην Ελλάδα και στην Πορτογαλία σε ποσοστό που αγγίζει το 74%.

Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά (n=31 334). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

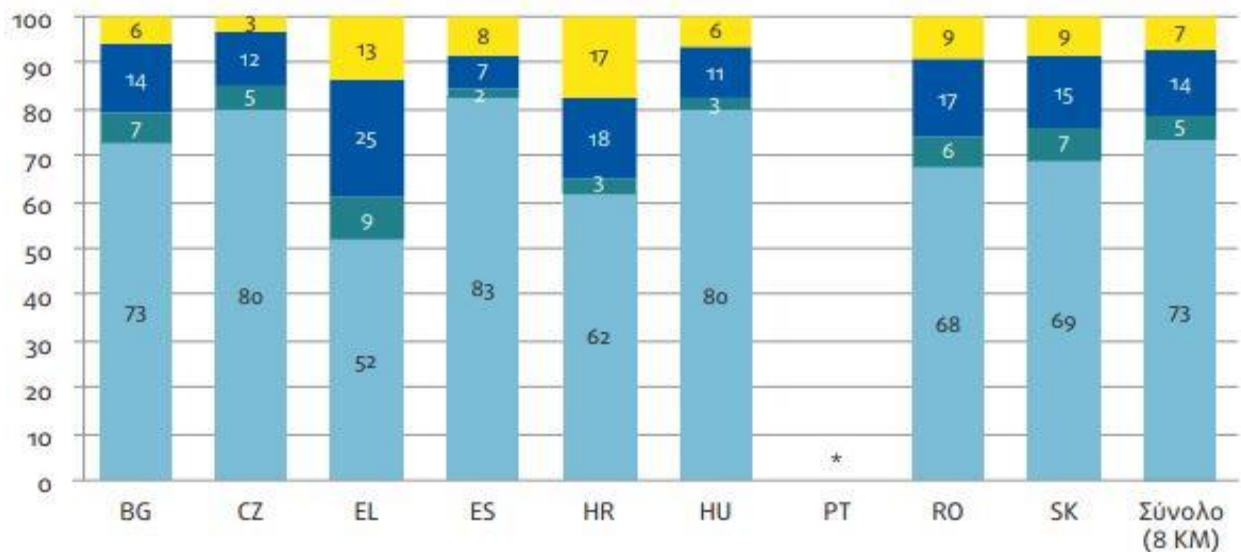
^β Ερώτηση της έρευνας: «Το συνολικό εισόδημα του νοικοκυριού σας επαρκεί για την κάλυψη των μηνιαίων εξόδων;»

^γ Λόγω στρογγυλοποίησης, τα αθροίσματα των κατηγοριών στο διάγραμμα μπορεί να αποκλίνουν από το κείμενο κατά μία εκατοστιαία μονάδα.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

Γράφημα 1: Κάλυψη μηνιαίων αναγκών

Σύμφωνα με το γράφημα 2, 27% των Ρομά που ρωτήθηκαν ζουν σε νοικοκυριά στα οποία ένα μέλος τουλάχιστον πηγαίνει πάνω μία ημέρα νηστικό για ύπνο τον τελευταίο μήνα. Το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε 68% των Ρομά στην Ρουμανία, 62% στην Ουγγαρία και 52% στην Ελλάδα. Στην Ελλάδα, το 13% των Ρομά ζουν σε νοικοκυριά στα οποία ένα μέλος αναγκάστηκε να πάει νηστικός για ύπνο πολλές φορές.

■ Ποτέ ■ Μία φορά ■ Λίγες φορές (2-3) ■ Πολλές φορές (τουλάχιστον 4)

Σημείωση: * Μη διαθέσιμο. Για την Πορτογαλία δεν μπορούν να γίνουν εκτιμήσεις λόγω του μεγάλου αριθμού μη διαθέσιμων τιμών (>25 %).

^a Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά (n=31 793). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

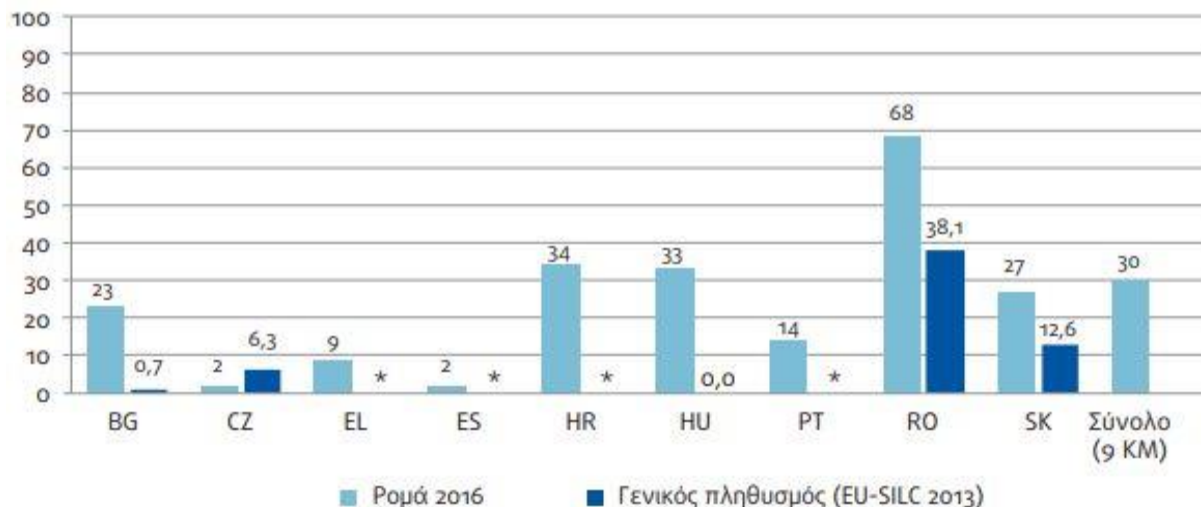
^β Ερώτηση της έρευνας: «Τον τελευταίο μήνα, πήγατε για ύπνο νηστικός εσείς ή κάποιος άλλος στο νοικοκυριό σας επειδή δεν είχατε αρκετά χρήματα για φαγητό; Αν ναι, πόσο συχνά συνέβη αυτό τον τελευταίο μήνα;»

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

Γράφημα 2: Μέλος νοικοκυριού που πήγε για ύπνο νηστικό μία φορά

Στο παρακάτω γράφημα παρουσιάζονται τα ποσοστά των Ρομά που ζουν σε κατοικίες χωρίς τρεχούμενο νερό. Στην Ρουμανία παρουσιάζεται το μεγαλύτερο ποσοστό που ανέρχεται σε 68% ενώ το χαμηλότερο στην Ισπανία και την Τσεχική Δημοκρατία στο ύψος του 2%. Στην Ελλάδα το 9% των Ρομά ζουν σε κατοικίες χωρίς να διαθέτουν τρεχούμενο νερό. Βάσει στοιχείων της Eurostat, στην Ρουμανία ένα μεγάλο ποσοστό της τάξεως του 38% του γενικού πληθυσμού ζουν σε κατοικίες που δεν έχουν αντίστοιχες υποδομές,

Σημείωση: * Μη διαθέσιμο.

^a Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά (n=33 767). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

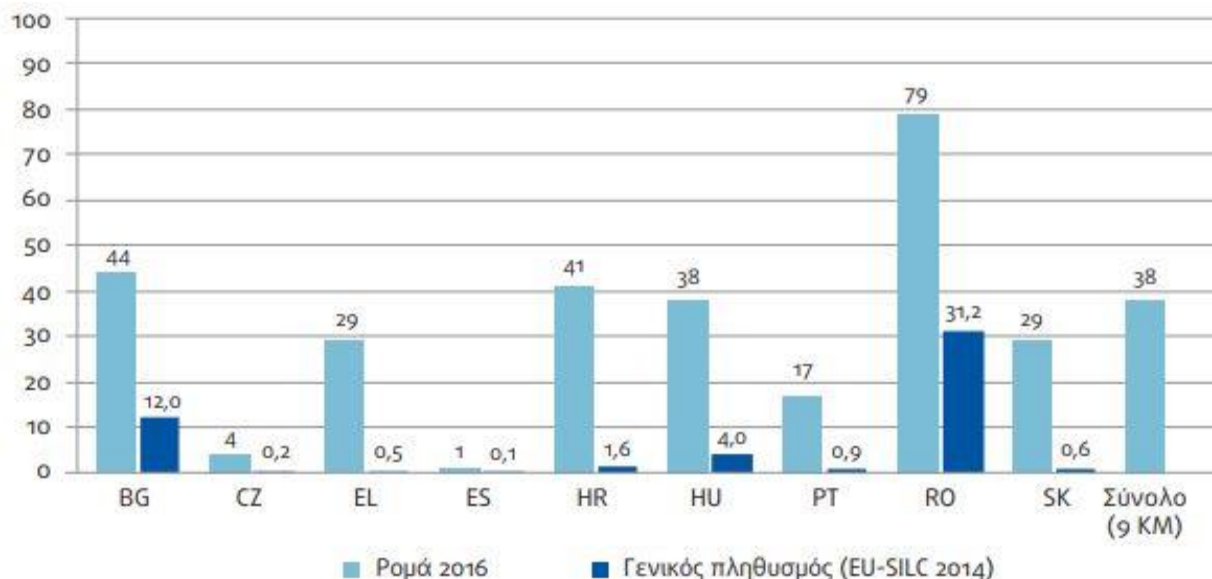
^β Βάσει του ποσοστού των μελών των νοικοκυριών Ρομά που ζουν χωρίς τρεχούμενο νερό εντός της οικίας τους. Για τον γενικό πληθυσμό, βάσει των στατιστικών της Eurostat, EU-SILC 2013 (η πιο πρόσφατη διαθέσιμη), «πληθυσμός συνδεδεμένος με το δημόσιο σύστημα ύδρευσης» [end_wat_rop], μεταφορτώθηκε στις 8.9.2016.

^γ Δεδομένα για τον γενικό πληθυσμό δεν διατίθενται για όλες τις χώρες. Η έλλειψη τρεχούμενου νερού θεωρείται σπάνιο φαινόμενο και τα συναφή δεδομένα δεν δημοσιεύονται τακτικά στην ΕΕ.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά: Eurostat, EU-SILC 2013, Γενικός πληθυσμός

Γράφημα 3: Παροχή τρεχούμενου νερού

Στο γράφημα 4 αναφέρεται το μέρος του πληθυσμού των Ρομά που κατοικούν σε οικίες με εξωτερική τουαλέτα εντός της κατοικίας τους με χαμηλότερα ποσοστά στην Ισπανία (1%) και την Τσεχική Δημοκρατία (4%). Το υψηλότερο ποσοστό νοικοκυριών Ρομά τα οποία δεν διαθέτουν τις στοιχειώδης υποδομές υγιεινής παρατηρείται στην Ρουμανία (79%) και την Βουλγαρία (44 %). Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, σε 2 από τα 9 κράτη μέλη, την Βουλγαρία και την Ρουμανία μεγάλο μέρος του γενικού πληθυσμού κατοικεί σε οικίες οι οποίες στερούνται τις συγκεκριμένες υποδομές. Αντίθετα, στις υπόλοιπες 7 χώρες - Τσεχική Δημοκρατία, Ελλάδα, Ισπανία, Κροατία, Ουγγαρία, Πορτογαλία και Σλοβακία- διαθέτουν τις αντίστοιχες υποδομών υγιεινής.

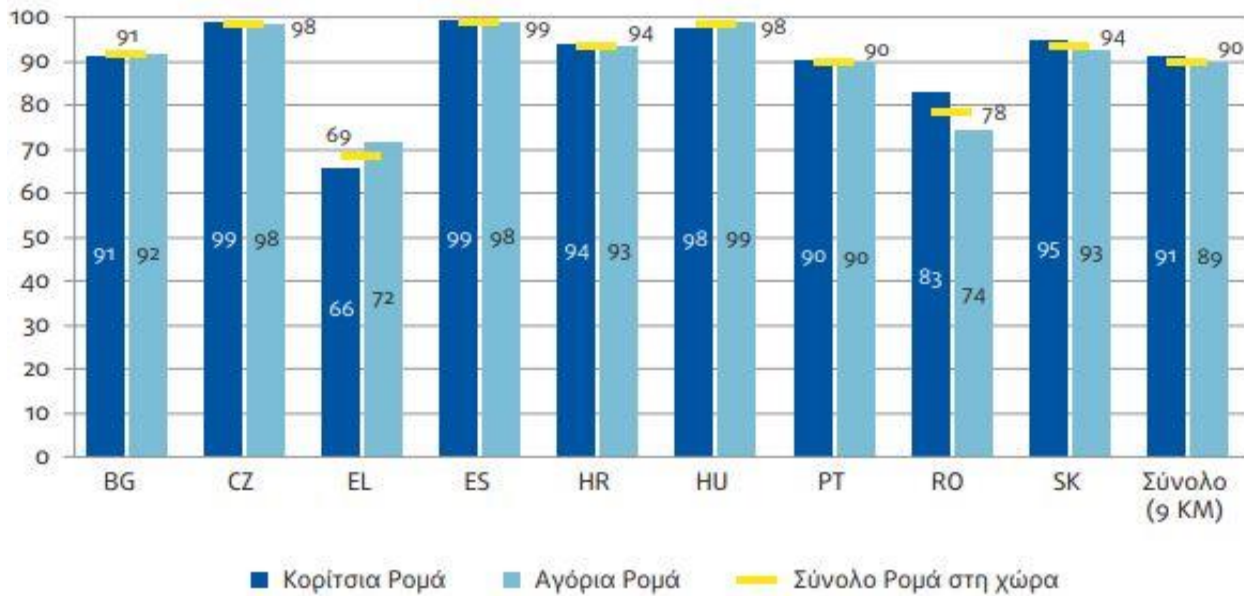
Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά (n=33 764). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Βάσει του ποσοστού ατόμων τα οποία «ζουν σε νοικοκυριά χωρίς εσωτερική τουαλέτα και ντους ή λουτρό». Για τον γενικό πληθυσμό – [ilc_mdhoos, μεταφορτώθηκε στις 8.9.2016].

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά- Eurostat, EU-SILC 2014, Γενικός πληθυσμός

Γράφημα 4: Κατοικίες χωρίς εσωτερική τουαλέτα

Στο γράφημα 5 παρουσιάζονται τα παιδιά που φοιτούν στην υποχρεωτική εκπαίδευση που ανέρχεται σε όλες τις χώρες σε ποσοστό πάνω από 69%. Σε τρεις χώρες, την Ισπανία, την Τσεχική Δημοκρατία και στην Ουγγαρία ελάχιστα είναι τα παιδιά που δεν φοιτούν στην υποχρεωτική εκπαίδευση αφού τα ποσοστά φοίτησης αγγίζουν το 100%. Στην Ελλάδα φαίνεται να υπάρχει η μεγαλύτερη σχολική διαρροή με 66% των γυναικών και 72% ,τα χαμηλότερα από όλες τις χώρες να φοιτούν τα παιδιά στην υποχρεωτική εκπαίδευση.

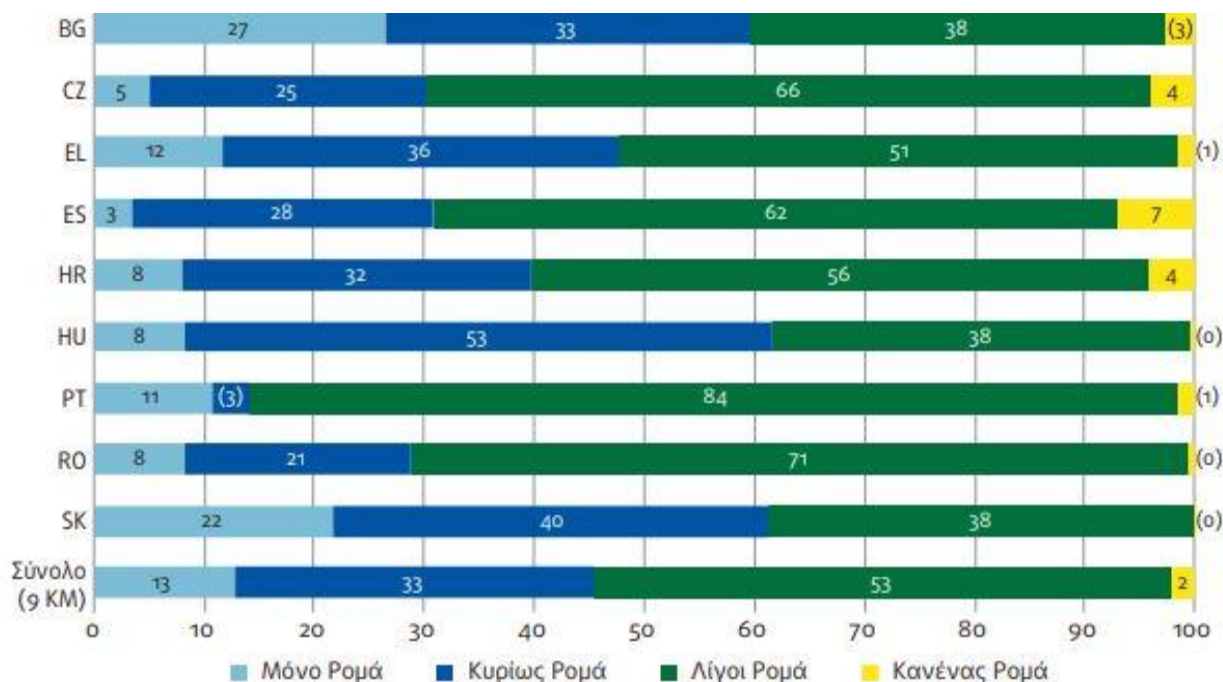
Σημείωση: ^a Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά σε ηλικία υποχρεωτικής εκπαίδευσης σε κάθε χώρα (n=7 364). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^b Διαφορετικές ηλικιακές ομάδες ανάλογα με την ηλικία υποχρεωτικής εκπαίδευσης σε κάθε χώρα κατά το σχολικό έτος 2015/2016: ηλικία έναρξης σε έτη -7 (BG), 6 (CZ, ES, HR, PT, RO, SK) και 5 (EL, HU), ηλικία λήξης -17 (PT), 16 (RO), 15 (BG, ES, HU, SK) και 14 (CZ, EL, HR) (Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή/EACEA/Eurydice (2015). Η ηλικία υπολογίζεται σε ετήσια βάση και, συνεπώς, δεν λαμβάνεται υπόψη η πρόωρη ή καθυστερημένη έναρξη φοίτησης κάθε παιδιού στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

Γράφημα 5: Παιδιά που φοιτούν στην υποχρεωτική

Στο γράφημα 6 παρουσιάζονται τα ποσοστά των παιδιών Ρομά που φοιτούν σε σχολεία. Το 84 % των παιδιών στη Πορτογαλία έως 38 % στην Βουλγαρία παρακολουθούν τμήματα στα σχολεία στα οποία λίγοι είναι Ρομά ανάμεσα στους μαθητές. Στην Ελλάδα το μεγαλύτερο μέρος των παιδιών που παρακολουθούν μαθήματα σε σχολεία που είναι μόνο Ρομά είναι 12%. Στη Πορτογαλία (3 %), την Ουγγαρία (53 %) και τη Βουλγαρία (33 %), τα πιο πολλά παιδιά Ρομά παρακολουθούν σε σχολεία που είναι λίγοι μαθητές είναι Ρομά. Επίσης πρέπει να αναφέρουμε ότι η σύνθεση των μαθητών στο σχολείο με βάση την εθνικότητα μπορεί να προδίδει τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της περιοχής στην οποία είναι τοποθετημένο το σχολείο.

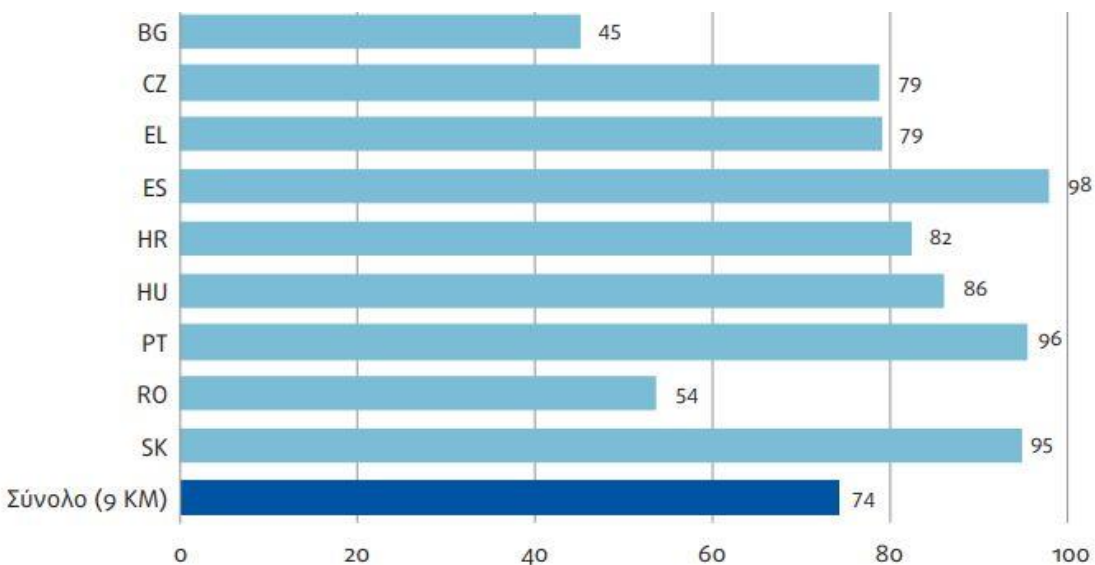

Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά ηλικίας 6-15 ετών που φοιτούν στο σχολείο (n=6 518). Σταθμισμένα αποτελέσματα.
^β Οι ερωτηθέντες κλήθηκαν να απαντήσουν για κάθε παιδί ηλικίας 6-15 ετών που πηγαίνει σχολείο στην εξής ερώτηση: «Μπορείτε να μας πείτε, στο σχολείο [ΤΑΔΕ] που πηγαίνει το παιδί, πόσοι μαθητές θα λέγατε ότι είναι Ρομά: όλοι, οι περισσότεροι, λίγοι ή κανένας;»
^γ Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε μικρό αριθμό απαντήσεων έχουν μικρότερη στατιστική αξιοπιστία. Για τον λόγο αυτό, αποτελέσματα που βασίζονται σε 20 έως 49 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας ή σε κελιά με λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις σημειώνονται σε παρένθεση. Τα αποτελέσματα που βασίζονται σε λιγότερες από 20 αστάθμιστες παρατηρήσεις στο σύνολο της ομάδας δεν δημοσιεύονται.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

Γράφημα 6: Διαχωρισμός στα σχολεία

Σύμφωνα με τα ευρήματα στην Ισπανία, Πορτογαλία και Σλοβακία με ποσοστό 98%,96% και 95% αντίστοιχα έχουν κάλυψη από το εθνικό σύστημα υγείας .Αντίθετα, στη Βουλγαρία το 45% απάντησε ότι έχουν ασφαλιστική κάλυψη και στη Ρουμανία το 54 % των Ρομά αντίστοιχα απάντησαν ότι έχουν ασφαλιστική κάλυψη. Στην Ελλάδα το 79% των Ρομά έχουν ασφαλιστική κάλυψη.

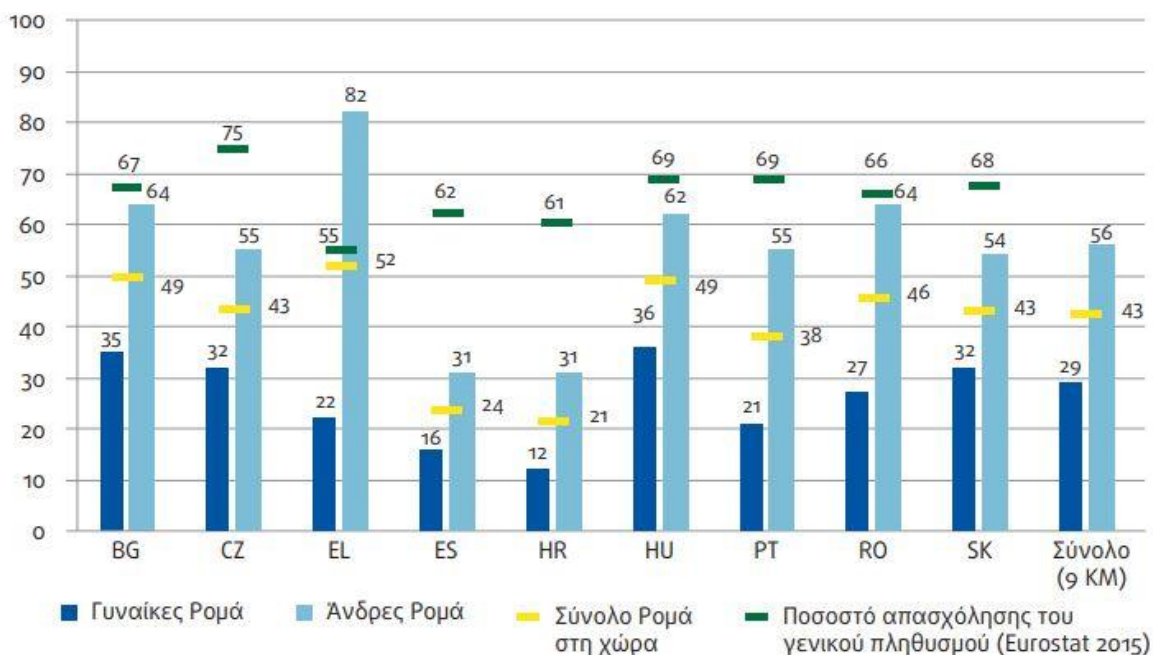
Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των ερωτηθέντων Ρομά (n=7 826), πλην όσων αρνήθηκαν να απαντήσουν. Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ερώτηση της έρευνας: «Το [ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΒΑΣΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΛΥΨΗΣ] καλύπτει αυτή τη στιγμή τις δαπάνες σας για ιατροφαρμακευτική περίθαλψη; Έχετε κάποια πρόσθετη ασφαλιστική κάλυψη;»

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

Γράφημα 7: Ασφαλιστική κάλυψη

Σε όλες τις χώρες διαπιστώθηκαν μεγάλης σημασίας διαφορές ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες, με την μεγαλύτερη διαφορά 60% να διαπιστώνεται στην Ελλάδα, σε ποσοστό 22% οι γυναίκες Ρομά βρίσκονται σε εργασία όπου αμείβονται έναντι του ποσοστού 82% των ανδρών Ρομά, η δεύτερη μεγαλύτερη διαφορά διαπιστώνεται στην Ρουμανία με ποσοστό 37%. Στην Ισπανία παρατηρήθηκε η μικρότερη διαφορά ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες.

Σημείωση: ^α Επί του συνόλου των μελών των νοικοκυριών Ρομά ηλικίας 20-64 ετών (n=17 806). Σταθμισμένα αποτελέσματα.

^β Ποσοστό απασχόλησης της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» το 2015: Eurostat t2020_10 (μεταφορτώθηκε στις 13.9.2016). Υπολογίζεται διαιρώντας τον αριθμό των εργαζόμενων ατόμων ηλικίας 20 έως 64 ετών με τον συνολικό πληθυσμό της ίδιας ηλικιακής ομάδας. Ο δείκτης βασίζεται στην έννοια του ΔΓΕ, έρευνα εργατικού δυναμικού.

Πηγή: FRA, EU-MIDIS II 2016, Ρομά

Γράφημα 8: Γυναίκες και Άνδρες Ρομά ηλικίας 20-64 ετών σε αμειβόμενη εργασία

4.1.3. Πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για Εθνικές Στρατηγικές για τους Ρομά έως το 2030

Το νέο Στρατηγικό Πλαίσιο της ΕΕ για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά 2020-2030 εγκαινιάστηκε με την ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής της 7ης Οκτωβρίου 2020 «Μια Ένωση Ισότητας - Στρατηγικό πλαίσιο της ΕΕ για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά». Το νέο πλαίσιο βασίστηκε στο προηγούμενο πλαίσιο της ΕΕ για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά έως το 2020 και αναθεώρησε και ενέτεινε τη δέσμευση της ΕΕ για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, μέσω μιας πιο ολοκληρωμένης προσέγγισης για την κοινωνικοοικονομική ένταξη των περιθωριοποιημένων Ρομά, δίνοντας επιπλέον έμφαση στην προώθηση της ισότητας και ενίσχυσης της συμμετοχής.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η επιτροπή έθεσε επτά στόχους για την περίοδο έως το 2030:

- Στον τομέα της ένταξης, της ισότητας και της συμμετοχής τρεις νέους οριζόντιους στόχους

. • Στον τομέα της εκπαίδευσης, της απασχόλησης, της στέγασης και της υγείας, τέσσερις τομεακούς στόχους

Το νέο δεκαετές πλαίσιο για τη στήριξη των Ρομά στην ΕΕ έχει ως στόχο να επιτευχθεί η πλήρης ισότητα, ορίζοντας μηδενικούς ποσοτικούς στόχους για το 2030 σε επίπεδο ευρωπαϊκό στηριζόμενο στην πρόοδο της επίτευξης των στόχων που παρατηρήθηκε .

Συγκεκριμένα:

- Το ποσοστό των Ρομά που έχουν λάβει διαφορετική μεταχείριση θα πρέπει να μειωθεί έως το μισό
- Το ποσοστό των Ρομά που οδηγούνται σε καταγγελία όταν αντιμετωπίζουν διακρίσεις να διπλασιαστεί·
- Το χάσμα φτώχειας μεταξύ του γενικού πληθυσμού και των Ρομά να μειωθεί στο μισό
- Το χάσμα που αφορά τη συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση να μειωθεί τουλάχιστον στο μισό
- Τα παιδιά Ρομά, στα κράτη μέλη με σημαντικό πληθυσμό Ρομά ,που παρακολουθούν σε διαχωρισμένα δημοτικά και γυμνάσια να μειωθούν τουλάχιστον στο μισό·
- Το χάσμα απασχόλησης και το χάσμα μεταξύ των φύλων στην απασχόληση τουλάχιστον να μειωθεί στο μισό·
- Το χάσμα όσον αφορά στο προσδόκιμο ζωής να μειωθεί τουλάχιστον στο μισό·
- Το χάσμα στην έλλειψη στέγασης να μειωθεί τουλάχιστον κατά ένα τρίτο·
- Να εξασφαλιστεί ότι το ποσοστό των Ρομά που έχουν πρόσβαση σε τρεχούμενο/ πόσιμο νερό θα ανέρχεται τουλάχιστον το 95 %.

Οριζόντιοι και τομεακοί Στόχοι του Ευρωπαϊκού Στρατηγικού Πλαισίου για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά ως το 2030

1. Να καταπολεμηθεί και προληφθεί ο αντιτσιγγανισμός και οι διακρίσεις

Να μειωθεί το ποσοστό των Ρομά που βίωσαν διάκριση τουλάχιστον στο μισό

- Η διασφάλιση ότι οι Ρομά που βιώνουν διακρίσεις θα ανέρχονται σε λιγότερο από 13% έως το 2030

- Η διασφάλιση ότι ο πληθυσμός που αισθάνεται άβολα έχοντας Ρομά γείτονες θα ανέρχεται σε λιγότερο από το 30% έως το 2030

- Το ποσοστό του γενικού πληθυσμού που αισθάνονται αμήχανα να έχουν Ρομά γείτονες ανέρχεται σε 46%

2. Να μειωθεί το χάσμα της ανέχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού ανάμεσα στους Ρομά και στο γενικό πληθυσμό ώστε να επέλθει σύγκλιση του κοινωνικοοικονομικού κενού

Μείωση του χάσματος της ανέχειας ανάμεσα στον γενικό πληθυσμό και τους Ρομά το ελάχιστο στο μισό

- Η διασφάλιση ότι το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού των Ρομά θα απέχει από συνθήκες φτώχειας έως το 2030

- Η απόσταση του ποσοστού κινδύνου φτώχειας ανέρχεται σε 63,2%: 80% Ρομά, 16,8% γενικός πληθυσμός

Μείωση του χάσματος της ανέχειας ανάμεσα σε παιδιά Ρομά και μη Ρομά κατ' ελάχιστο στο ήμισυ

- Η διασφάλιση ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών Ρομά δεν θα διαβεί κάτω από συνθήκες ανέχειας έως το 2030

- Η απόσταση αυτή ανέρχεται σε 65,4%

3. Να ενισχυθεί η ισότιμη πρόσβαση στη βασική εκπαίδευση έχοντας της χαρακτηριστικό της ποιότητας

Να μειωθεί το χάσμα της συμμετοχής από προσχολική ηλικία στην εκπαίδευση και της φροντίδας κατ' ελάχιστο στο ήμισυ

- Η διασφάλιση ότι το ποσοστό των παιδιών Ρομά που θα συμμετέχουν στην προσχολική εκπαίδευση θα ανέρχεται πάνω από το 70% έως το 2030

- Η απόσταση αυτή ανέρχεται σε 50,2 ποσοστιαίες μονάδες: Ρομά 42%, γενικός πληθυσμός 92.2%

Να μειωθεί το χάσμα της στην συμμετοχή και ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τουλάχιστον στο ένα τρίτο

- Η διασφάλιση ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των νέων Ρομά θα μπορέσει να φτάσει στην επιτυχημένη ολοκλήρωση τουλάχιστον της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έως 2030

- Η απόσταση μεταξύ ολοκληρωμένης δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή ανώτερης ανέρχεται σε 55,5 ποσοστιαίες μονάδες : Ρομά 28%, γενικός πληθυσμός 83.5%

Να ενισχυθεί η ισότιμη πρόσβαση σε ποιοτική και βιώσιμη απασχόληση

Τα χάσμα στον εργασιακό χώρο να μειωθεί τουλάχιστον στο μισό

- Η εξασφάλιση ότι το ποσοστό των Ρομά που βρίσκονται σε αμειβόμενη εργασία θα ανέλθει τουλάχιστον στο 60% έως το 2030

- Η απόσταση της αμειβόμενης εργασίας μεταξύ Ρομά και του γενικού πληθυσμού ανέρχεται σε 30,1 ποσοστιαίες μονάδες : Ρομά 43%, γενικός πληθυσμός 73.1

Να μειωθεί το χάσμα μεταξύ ανδρών και γυναικών στον εργασιακό χώρο τουλάχιστον στο μισό

- Η διασφάλιση ότι το ποσοστό των οι γυναικών Ρομά που εργάζονται σε αμειβόμενη εργασία θα ανέλθει στο 45% έως το 2030

- Η απόσταση του χάσματος στον εργασιακό χώρο λόγω φύλου για τους Ρομά ανέρχεται σε 27 ποσοστιαίες μονάδες ενώ αυτή η απόσταση για τον γενικό πληθυσμό ανέρχεται σε 11,7 ποσοστιαίες μονάδες

Να βελτιωθεί η υγεία των Ρομά και να ενισχυθεί η ισότιμη πρόσβαση σε υγειονομικές και κοινωνικές υπηρεσίες που χαρακτηρίζονται ποιοτικές

Να μειωθεί το χάσμα του προσδόκιμου ζωής κατ' ελάχιστο στο μισό

- Η εξασφάλιση ότι τόσο οι γυναίκες όσο και οι άνδρες θα ζουν κατά πέντε χρόνια περισσότερο έως το 2030

- Το χάσμα του προσδόκιμου ζωής κατά τη γέννηση ανάμεσα στον γενικό πληθυσμό και τους Ρομά

4. Να ενισχυθεί η ισότιμη πρόσβαση σε στέγαση και σε βασικές υπηρεσίες

Να μειωθεί το ποσοστό έλλειψης στέγασης τουλάχιστον στο ένα τρίτο

- Η εξασφάλιση ότι πολύ μικρό ποσοστό των Ρομά θα αντιμετωπίζει έλλειψη στέγασης
- Η εξασφάλιση ότι κατά μειοψηφία των Ρομά θα διαβιεί σε νοικοκυριά που δεν είναι πολυπληθή έως το 2030
- Η απόσταση του υπερπληθυσμού ανέρχεται σε 60,9 ποσοστιαίες μονάδες : Ρομά 78%· γενικός πληθυσμός 17.1%

4.2 Η περίπτωση του Δήμου Νέστου

Σύμφωνα με FRA(2016) το ποσοστό των Ρομά που ζουν κάτω από το όριο της ανέχειας και έρχονται αντιμέτωποι με άσχημες συνθήκες διαβίωσης ανέρχεται σε 80% και αυτό οδηγεί στην διαπίστωση ότι αποτελούν τη «μεγαλύτερη εθνοτική μειονότητα της Ευρώπης». Επίσης η μέτρηση του πραγματικού πληθυσμού δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση διότι είναι ένας πληθυσμός που μετακινείται συνεχώς , οι συνθήκες διαβίωσης τους είναι άθλιες και οι περιοχές που είναι εγκατεστημένοι είναι κυρίως απομονωμένοι οικισμοί περιφερειακά των πόλεων (Bogaert,2018). Οι Ρομά υπολογίζεται ότι ανέρχεται σε 11,5 εκατομμύρια διεθνώς , και το «70% ζουν στις χώρες της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης» (Thornton, 2015). Εκτιμάται ότι στην Ελλάδα κατοικούν σχεδόν 180000 Ρομά (Συμβούλιο της Ευρώπης,2012), ενώ σε πρόσφατη Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «Μια Ένωση Ισότητας - Στρατηγικό πλαίσιο της ΕΕ για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά» (2020), η χώρα μας είναι ένα από τα κράτη μέλη της ΕΕ με πολύ μεγάλο αριθμό Ρομά στον πληθυσμό.

4.2.1 Κέντρο κοινότητας Δήμου Νέστου

Το Κέντρο Κοινότητας αποτελεί μια υπηρεσία προς μίμηση, ώστε να ενισχυθούν οι ομάδες που βάλλονται κοινωνικά . Δημιουργήθηκε κατόπιν της οικονομικής κρίσης υπό την

επίβλεψη του Δήμου της χώρας και χρηματοδοτήθηκε από το ΕΣΠΑ 2014-2020, ενώ έχει σχεδιαστεί από το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης σύμφωνα με τον Ν. 4368 (ΦΕΚ21/Α/21.02.2016) και την Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΦΕΚ854/Β/30.03.2016), η οποία περιλαμβάνει τις ελάχιστες προδιαγραφές της συγκεκριμένης δομής. Ταυτόχρονα έχει επικαιροποιηθεί με την ΚΥΑ Δ14/15834/237 « Καθορισμός προδιαγραφών λειτουργίας Κέντρων Κοινότητας» (ΦΕΚ 1344/τ.Β΄/19-04-2019).

Τρεις είναι οι βασικοί άξονες τους οποίους περιλαμβάνει η λειτουργία του Κέντρου Κοινότητας: Α) την πληροφόρηση και βοήθεια στους πολίτες Β) τη συνέργεια με άλλες Υπηρεσίες και διαμεσολάβηση για την παραπομπή των ωφελούμενων σε άλλους φορείς και Γ) Παρέχονται Υπηρεσίες που έχουν ως σκοπό τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου που θα διασφαλίζει την κοινωνική ένταξη των ωφελουμένων.

Το Κέντρο Κοινότητας αποτελεί δομή, η οποία υποστηρίζει ολιστικά και εξατομικευμένα τους κατοίκους του Δήμου στον οποίο λειτουργεί, προσφέροντας υπηρεσίες στους ωφελούμενους με στόχο την εξουδετέρωση του κοινωνικού αποκλεισμού, την ελαχιστοποίηση της ανέχειας, την καταπολέμηση όλων των ειδών των διακρίσεων, όπως και την υποστήριξη στην απασχόληση. Επιπλέον, το Κέντρο Κοινότητας έχει τη δυνατότητα να λειτουργεί και ως χώρος συνάντησης υλοποίησης δράσεων της κοινότητας.

Διττός είναι ο στόχος της λειτουργίας του Κ.Κ., από την μία η παροχή ποικίλων διαφορετικών υπηρεσιών ως προς τον πολίτη, με γνώμονα την αποφυγή της διασποράς πόρων και την επίτευξη μιας «ολιστικής παρέμβασης» σε διάφορες και πολλές ομάδες του πληθυσμού, και από την άλλη η παροχή υποστήριξης στην Διεύθυνση Κοινωνικής Προστασίας του οικείου Δήμου. Η δομή διαμεσολαβεί για την παραπομπή των ωφελούμενων σε άλλους φορείς, ώστε να ικανοποιηθούν τα αιτήματα τους (ΦΕΚ21/Α/21.02.2016).

Οι υποχρεώσεις του Κέντρου Κοινότητας στους τρεις βασικούς άξονες είναι οι εξής:

Α. Πληροφόρηση και βοήθεια στους πολίτες : Παροχή πληροφόρησης για διάφορα προγράμματα κοινωνικής ένταξης και πρόνοιας, τα οποία οι δήμοι στους οποίους ανήκουν υλοποιούν, των περιφερειών ή του κράτους, όπως «το Κοινωνικό Εισόδημα Αλληλεγγύης, το Ταμείο Ευρωπαϊκής Βοήθειας προς τους Απόρους», η διαμεσολάβηση με άλλες υπηρεσίες και κοινωνικές δομές, όπως το «Βοήθεια στο σπίτι, τα Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων,

τα Κέντρα Δημέρευσης- Ημερήσιας Φροντίδας για άτομα με αναπηρία, τα προγράμματα της Γενικής Γραμματείας Δια Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς», (ΦΕΚ 1344/τ.Β΄/19-04-2019).

Β. Συνέργεια με άλλες Υπηρεσίες και διαμεσολάβηση για την παραπομπή των ωφελούμενων σε άλλους φορείς: Ο κανονισμός λειτουργίας προβλέπει τη συνεργασία και τη προώθηση θεμάτων σε άλλες υπηρεσίες και δομές που προσφέρονται στα γεωγραφικά όρια της περιοχής λειτουργίας του «Κέντρου Κοινότητας», όπως προγράμματα για Ρομά ή για Μετανάστες. Επίσης, δύναται η παροχή υπηρεσίας για την ένταξη των ωφελούμενων σε θέσεις εργασίας σε συνεννόηση με φορείς εργασίας της τοπικής κοινωνίας όπως συλλόγους εργαζομένων, σωματεία επιχειρήσεων, επιμελητήρια, κλπ ή δύναται η παροχή υπηρεσιών για την συμμετοχή των ωφελούμενων σε επιμορφωτικά σεμινάρια μέσω του ΔΥΠΑ, (ΦΕΚ 1344/τ.Β΄/19-04-2019).

Γ. Παρέχονται Υπηρεσίες που έχουν ως σκοπό τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου που θα διασφαλίζει την κοινωνική ένταξη των ωφελουμένων: στα «Κέντρα Κοινότητας» οι υπηρεσίες που παρέχονται τοποθετούν την καλύτερευση του βιοτικού επιπέδου ως προτεραιότητα ώστε να εξασφαλιστεί η ομαλή ένταξή τους στην κοινωνία, προσφέροντας ψυχοκοινωνική και συμβουλευτική υποστήριξη σε παιδιά και μεγάλους, δημιουργική απασχόληση και μαθησιακή στήριξη παιδιών, συνεργασία με το Συνήγορο του Παιδιού. Επίσης, δίνεται η δυνατότητα διοργάνωσης εκδηλώσεων για την ενεργοποίηση των πολιτών, διοργάνωση σεμιναρίων που αφορούν θέματα υγείας είτε προληπτικής ιατρικής είτε πρώτων βοηθειών και υγιεινής, καθώς και δυνατότητα δικτύωσης με δομές και δυνατότητα μεικτών δράσεων για την ένταξη των μαθητών Ρομά στην κοινωνία, ΑμεΑ και παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες (ΦΕΚ 1344/τ.Β΄/19-04-2019).

4.2.2 Το παράρτημα Ρομά

Το Παράρτημα Ρομά του ΚΚ στοχεύει στην κοινωνική προστασία αυτής της ευάλωτης ομάδας ,στην προώθησή τους στην εργασία ,και την ομαλή ένταξη των Ρομά στην κοινωνία, καθώς αντιμετωπίζουν «πολλαπλό κοινωνικό αποκλεισμό» διαβιώντας σε απαράδεκτες συνθήκες διαβίωσης (ΦΕΚ21/Α/21.02.2016) . Στο Παράρτημα παρέχονται οι ίδιες υπηρεσίες με το Κέντρο Κοινότητας, όπως προαναφέραμε, υποστηρίζοντας «τα ωφελούμενα άτομα Ρομά του καταυλισμού / θύλακα στον οποίο το Παράρτημα είναι χωροθετημένο, ως προς τις διαδικασίες

διανομής του Κοινωνικού Επιδόματος Αλληλεγγύης» (ΦΕΚ 1344/τ.Β΄/19- 04-2019). Οι παρεχόμενες υπηρεσίες υποστηρίζουν κυρίως τα παιδιά και τις οικογένειες τους για προασπιστούν τα δικαιώματά τους, να ενημερωθούν για τις δράσεις αγωγής υγείας και την αρωγή στην πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες. Ακόμη, καταγράφεται ο πληθυσμός του οικισμού με ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα. Σημαντική είναι και η συνδρομή του Παραρτήματος ώστε να ευαισθητοποιηθεί το κοινωνικό σύνολο για την άρση των στερεοτύπων και των προκαταλήψεων.

Η υλοποίηση των ανωτέρω δράσεων πραγματοποιείται βασιζόμενη και προσαρμοσμένη σε κάθε άτομο, για μεγάλο χρονικό διάστημα και προσαρμοστική προσέγγιση, έτσι ώστε να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι για την κοινωνική ένταξη και ταυτόχρονα συνίσταται η «διερεύνηση και αποτύπωση των αναγκών του ατόμου από το εξειδικευμένο προσωπικό του Κέντρου για να εκπονήσουν εξατομικευμένο σχέδιο δράσης» (ΦΕΚ21/Α/21.02.2016).

4.2.3 Ωφελούμενοι του Κέντρου Κοινότητας

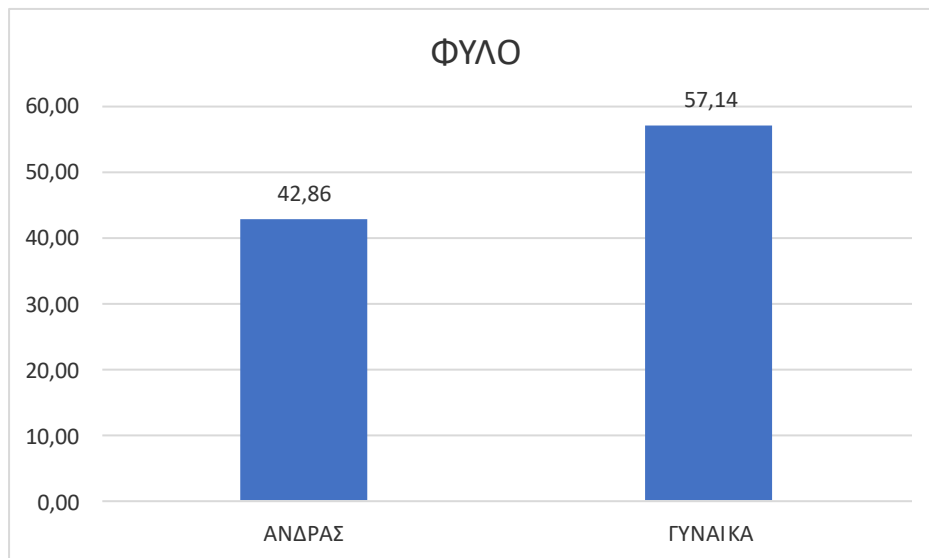
Οι ωφελούμενοι του Κέντρου Κοινότητας Δήμου Νέστου με παράρτημα Ρομά αναφορικά με το αρ. 3 της ΚΥΑ της υπ' αρ. Δ23/ΟΙΚ.14435-135/29-03-2016, είναι πολίτες που διαβιούν στον Δήμο Νέστου, και έχοντας προτεραιότητα, οι δικαιούχοι του Προγράμματος «Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα», ακόμα και άτομα και οικογένειες που ζουν αντιμετωπίζοντας κοινωνικό αποκλεισμό ζώντας σε συνθήκες ανέχειας, άνεργοι/ες, παιδιά και ενήλικες που καταστάσεις αποκλεισμού είναι στην καθημερινότητα τους, ΑμεΑ, Ρομά και γενικότερα άτομα που ανήκουν σε ομάδες που δεν αντιμετωπίζουν εύκολα τους κινδύνους, όπως αυτές αναλύονται στο «Εθνικό Στρατηγικό πλαίσιο για την Κοινωνική Ένταξη», στην Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών, στη Συνθήκη της Γενεύης και στην κείμενη εθνική νομοθεσία.

Ο πολίτης ορίζεται ως ωφελούμενος όταν κάνει σε συστηματική βάση χρήση των υπηρεσιών και παροχών των κέντρων κοινότητας και των παραρτημάτων αυτών, καταγράφεται στο ηλεκτρονικό πληροφοριακό σύστημα αποκτώντας ένα μοναδικό αριθμό αναφοράς.

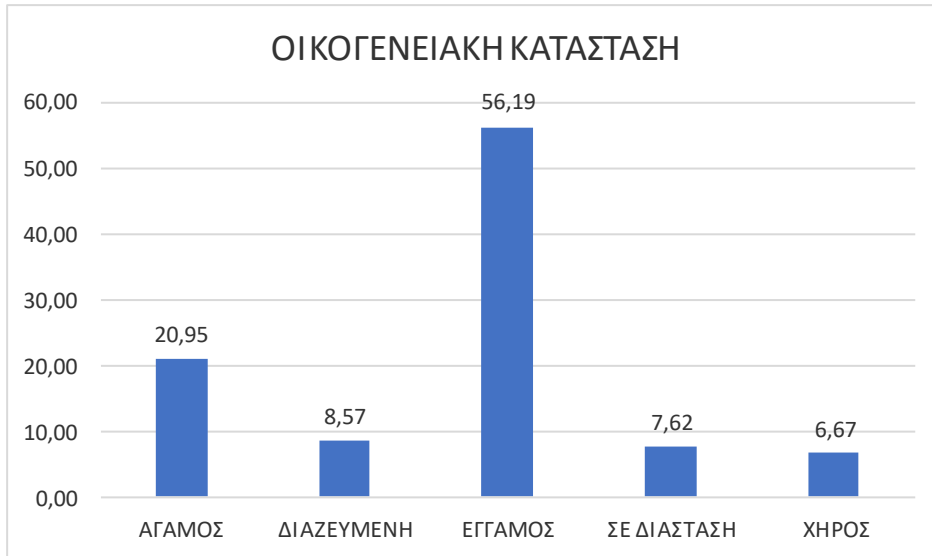
4.2.4. Αξιολόγηση της Κοινωνικής Πολιτικής στον τομέα στέγαση- εκπαίδευση-υγεία-απασχόληση

Δημογραφικά στοιχεία

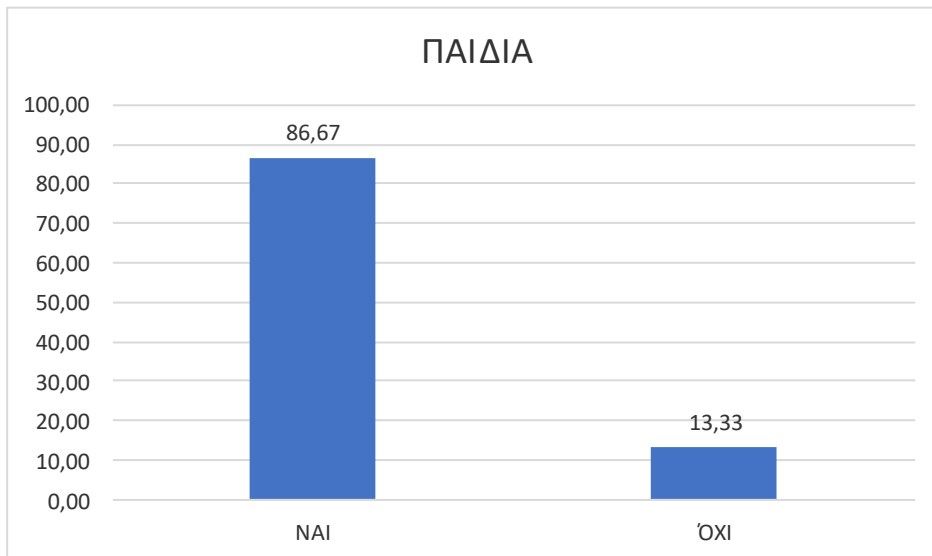
Στα Γραφήματα 9-12 παρουσιάζονται τα δημογραφικά στοιχεία των ερωτηθέντων. Το δείγμα αποτελούνταν συνολικά από 105 άτομα, εκ των οποίων το 57,14% (N=60) ήταν γυναίκες και το 42,86% (N=45) άνδρες. Αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθέντων, το 6,67% (N=7) ήταν χήροι, το 20,95% (N=22) άγαμοι, το 56,19% (N=59) έγγαμοι, το 8,57% (N=9) διαζευγμένοι και το 7,62% (N=8) σε διάσταση. Όσον αφορά εάν έχουν παιδιά οι ερωτηθέντες, το 86,67% (N=91) έχουν και το 13,33% (N=14) δεν έχουν. Σχετικά με τον αριθμό παιδιών των ερωτηθέντων, το 13,33% (N=14) δεν έχει παιδιά, το 7,62% (N=8) έχει ένα παιδί, το 24,76% (N=26) έχει 2 παιδιά, το 29,52% (N=31) έχει 3 παιδιά και το 24,76% (N=26) έχει 4 παιδιά και πάνω. Τέλος, όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο, το 4,76% (N=5) του δείγματος τελείωσε γυμνάσιο, το 44,76% (N=47) τελείωσε δημοτικό, ενώ το 50,48% (N=53) δεν έχει καθόλου εκπαίδευση.

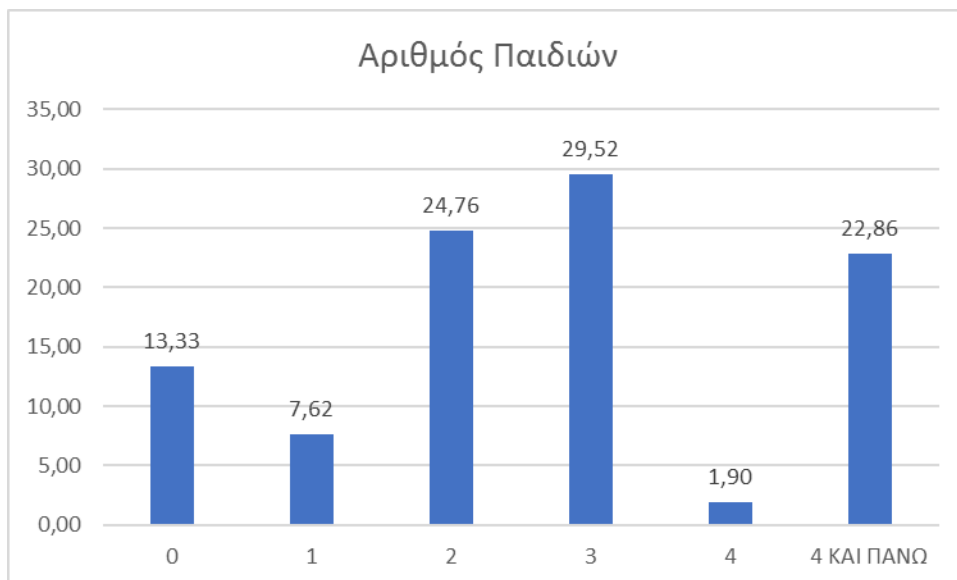
Γράφημα 9: Φύλο

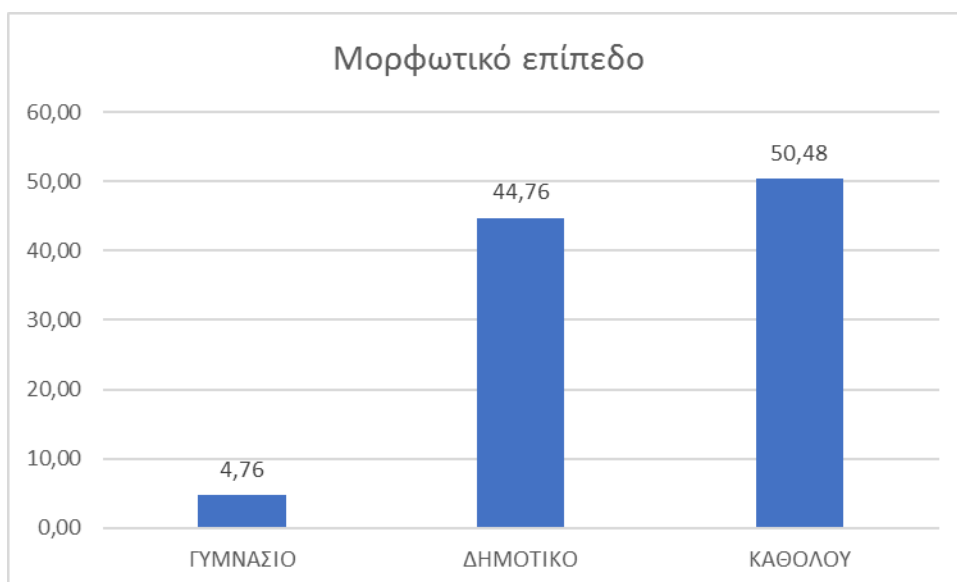
Γράφημα 10: Οικογενειακή Κατάσταση

Γράφημα 11: Έχετε παιδιά

Γράφημα 12: Αριθμός παιδιών

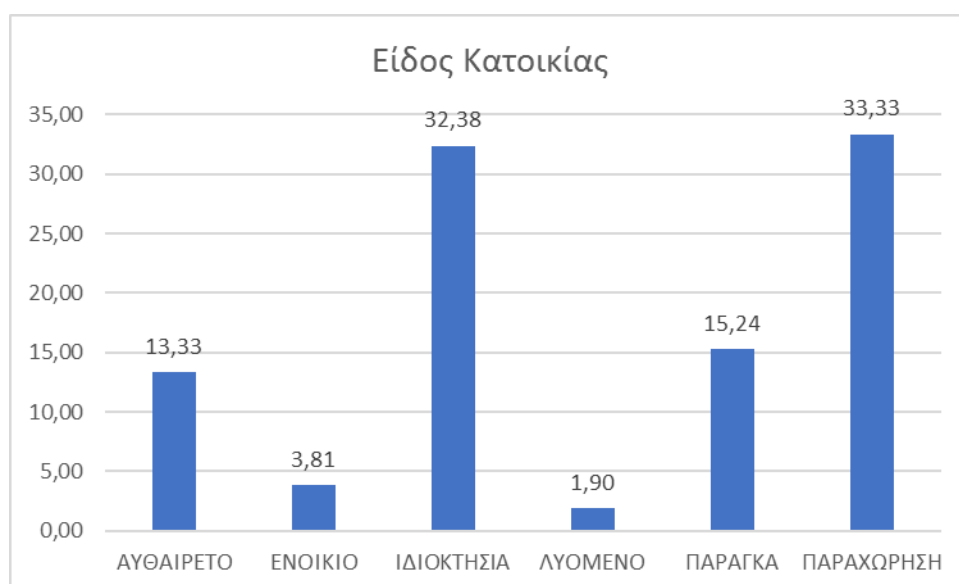
Γράφημα 13: Μορφωτικό Επίπεδο

Στοιχεία σχετικά με τον τομέα στέγασης

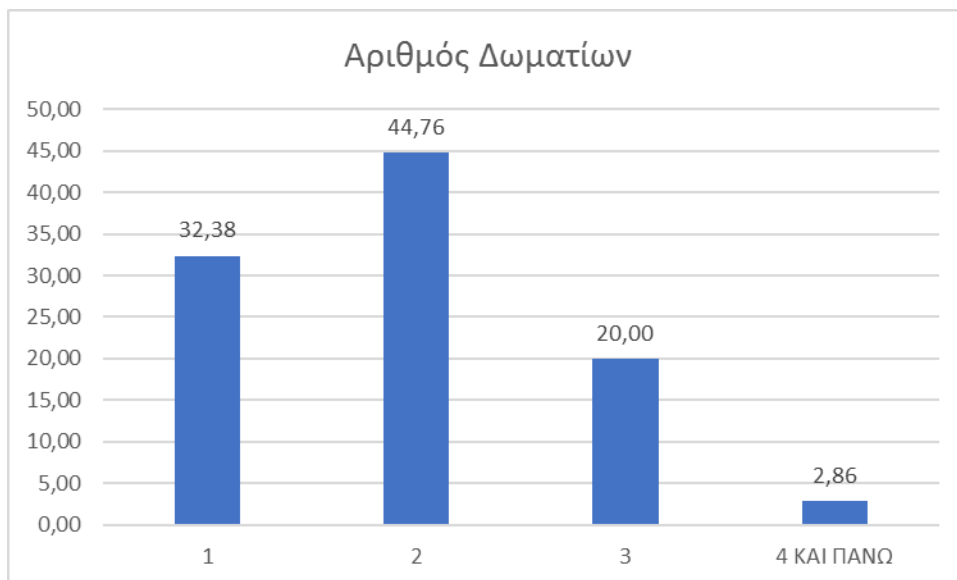
Στα γραφήματα 13-18 παρουσιάζονται στοιχεία σχετικά με την στεγαστική κατάσταση των συμμετεχόντων, το είδος της κατοικίας που διαμένουν καθώς και ο αριθμός των δωματίων που διαθέτει η κατοικία τους. Αρχικά το 65% των συμμετεχόντων διαμένουν σε κατοικία που είναι είτε ιδιοκτησία τους είτε η παραχωρημένη ενώ πολύ μικρό ποσοστό 1,9% διαμένει σε λύμενο. Αναφορικά με τον αριθμό δωματίων που διαθέτουν οι

κατοικίες περίπου το 50% των συμμετεχόντων διαθέτουν κατοικία με δύο δωμάτια. Σχετικά με το αν έχουν τρεχούμενο νερό το 79,05% (N=83) δήλωσαν ότι διαθέτουν και το 20,95% (N=22) ότι δεν διαθέτουν. Επίσης το 59,05% (N=62) διαθέτουν παροχή ηλεκτρικού ρεύματος ενώ το 40,95% (N=43) δεν διαθέτουν. Τέλος σχετικά με το αν έχουν βιώσει διάκριση εξαιτίας της Ρομικής καταγωγής τους όταν ψάχνανε σπίτι το 63,81% (N=67) δήλωσε όχι και το 36,19% (N=38) δήλωσε ναι.

Γράφημα 14: Είδος κατοικία;

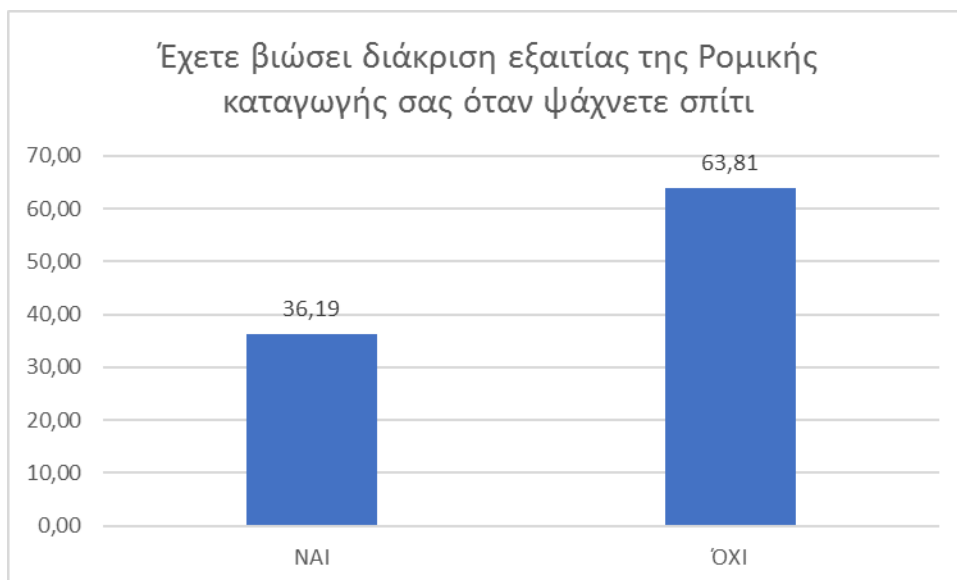
Γράφημα 15: Αριθμός δωματίων κατοικίας

Γράφημα 16: Παροχή τρεχούμενου νερού στην κατοικία

Γράφημα 17: Παροχή ηλεκτρικού ρεύματος στην κατοικία

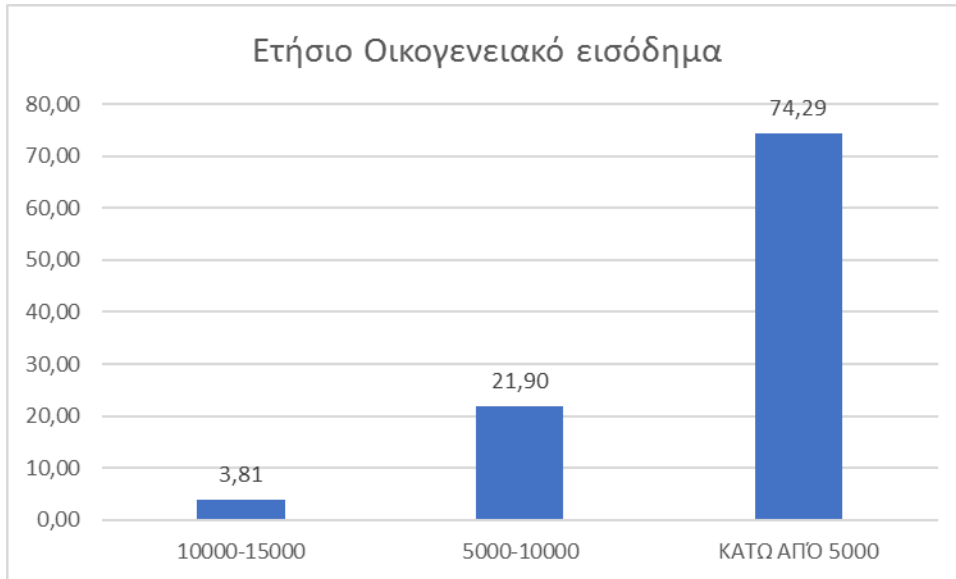

Γράφημα 18: Διάκριση λόγω Ρομικής καταγωγής ψάχνοντας σπίτι

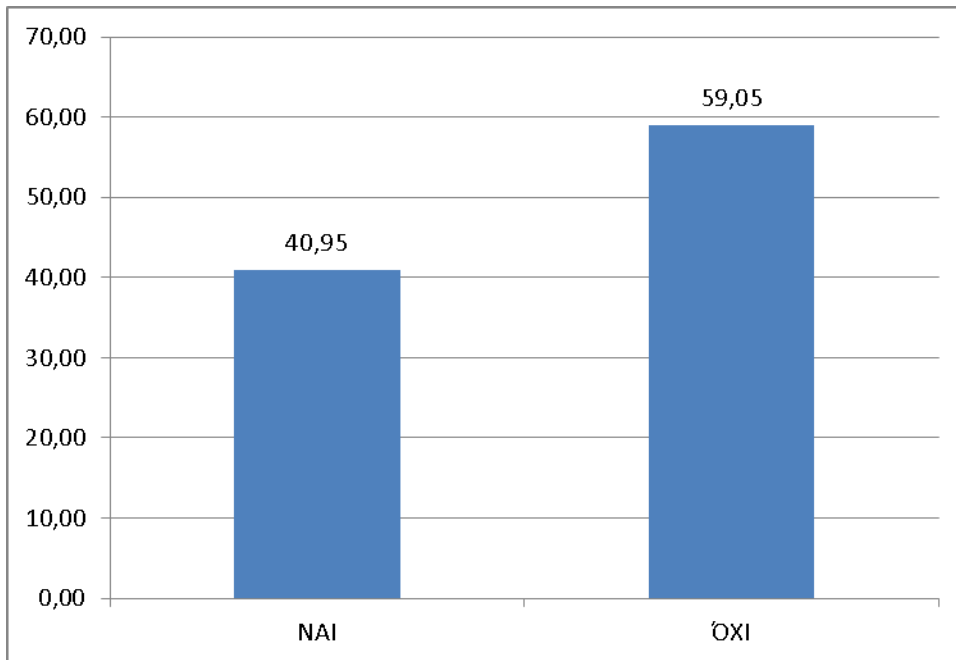
Στοιχεία σχετικά με τον τομέα απασχόληση

Στα γραφήματα 19- 23 παρουσιάζονται τα στοιχεία αναφορικά με τον τομέα απασχόλησης .Αρχικά το 74,29% των ερωτηθέντων απάντησε ότι το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα είναι κάτω από 5000 ευρώ, το 21,90 απάντησε ότι έχει ετήσιο εισόδημα από 5000-10000 ευρώ ενώ μόλις το 3,81% απάντησε το εισόδημα ανέρχεται από 10000-15000 ευρώ. Επίσης το 59,05 των ερωτηθέντων αδυνατεί να καλύψει τα μηνιαία έξοδά του. Αναφορικά με

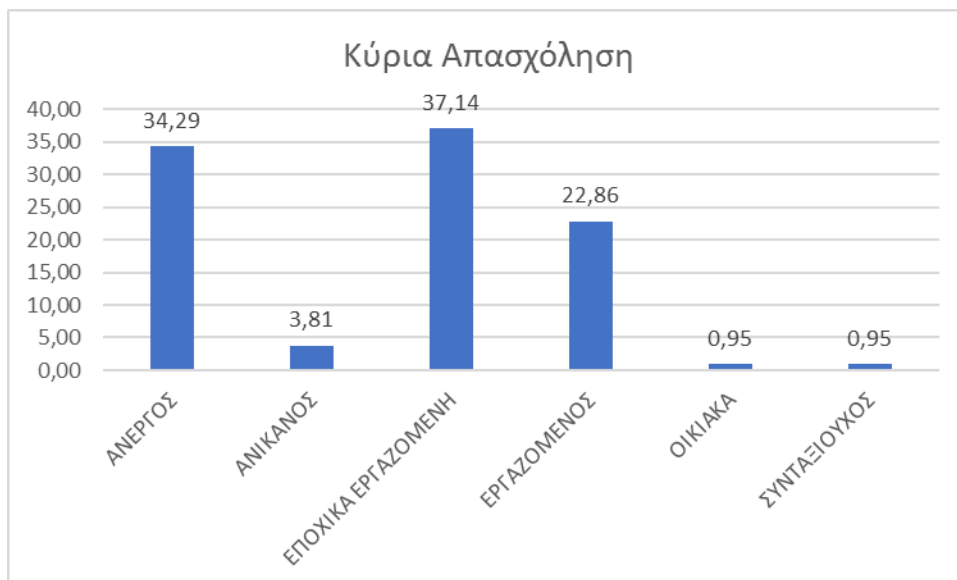
την εργασιακή τους κατάσταση το μεγαλύτερο ποσοστό 37,14% δηλώνει εποχικά εργαζόμενο και ακολουθεί με ποσοστό 34,29 % η ανεργία. Τέλος με το αν βιώσανε διάκριση λόγω της Ρομικής καταγωγής τους είτε στην αναζήτηση εργασίας είτε στο χώρο εργασία απάντησαν ότι δεν έχουν δεχτεί σε 63,81% και 67,62% αντίστοιχα.

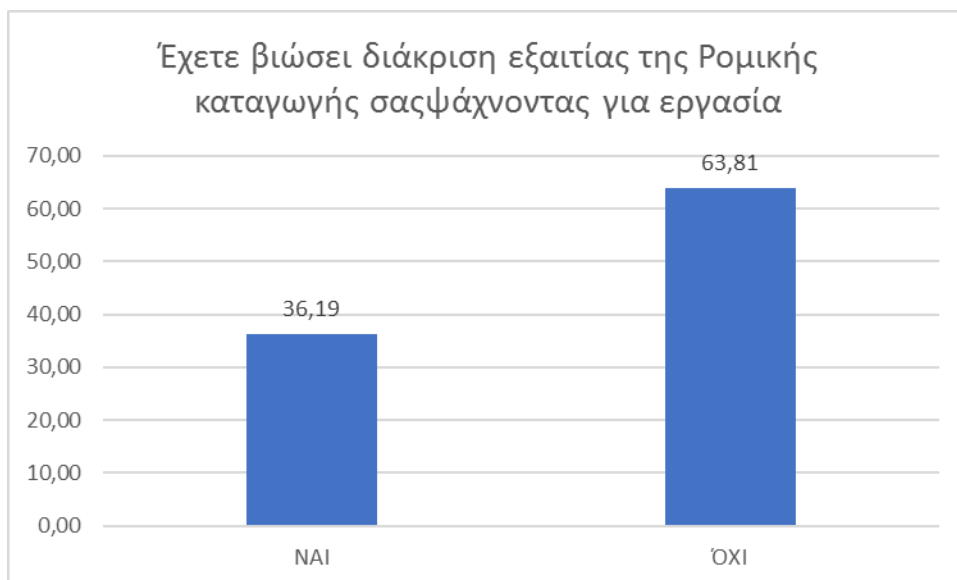
Γράφημα 19: Ετήσιο Οικογενειακό εισόδημα

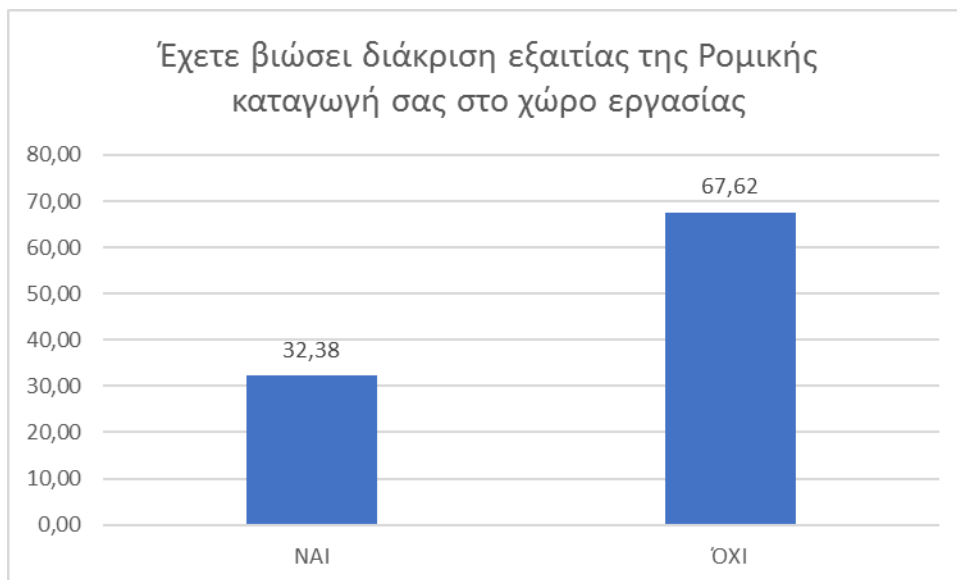
Γράφημα 20: Κάλυψη Μηνιαίων Αναγκών

Γράφημα 21: Κύρια Απασχόληση

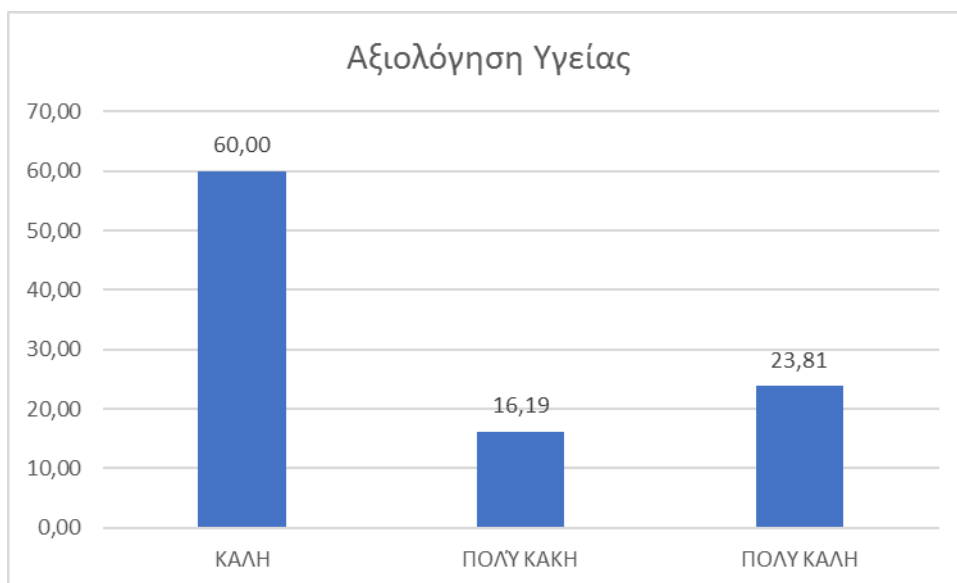
Γράφημα 22: Διάκριση λόγω Ρομικής καταγωγής ψάχνοντας εργασία

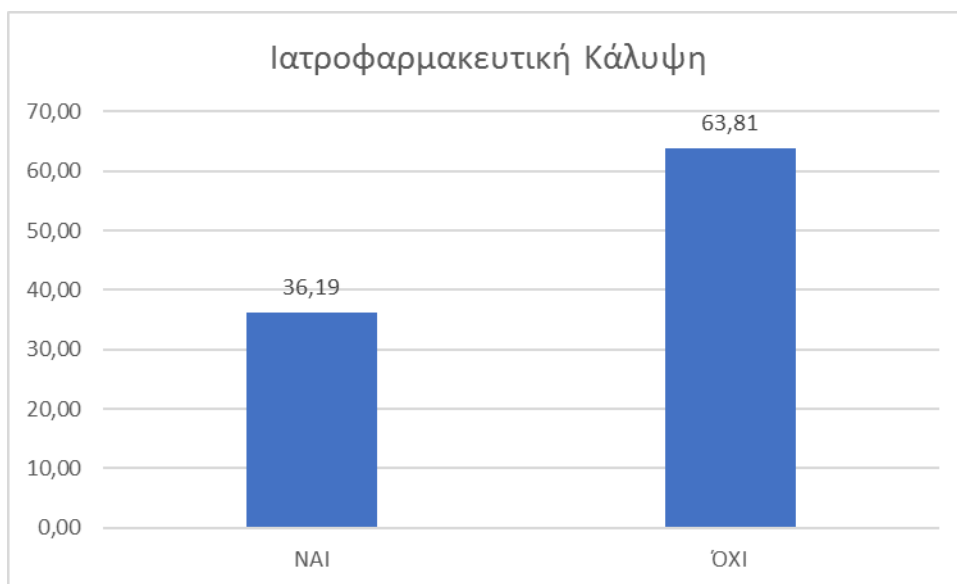
Γράφημα 23: Διάκριση λόγω Ρομικής καταγωγής στο χώρο εργασίας

Στοιχεία σχετικά με τον τομέα υγείας

Στο γράφημα 24 παρουσιάζεται ο βαθμός αξιολόγησης της υγείας των ερωτηθέντων. Το 60% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η υγεία του είναι καλή, το 23,81% ότι η υγεία τους είναι πολύ καλή και το 16,19 % ότι έχουν πολύ κακή υγεία. Τέλος στο γράφημα 25 αναφέρεται ότι το 63,81 % των ερωτηθέντων καλύπτει ιατροφαρμακευτικά και το 36,19% ότι δεν έχει ιατροφαρμακευτική κάλυψη.

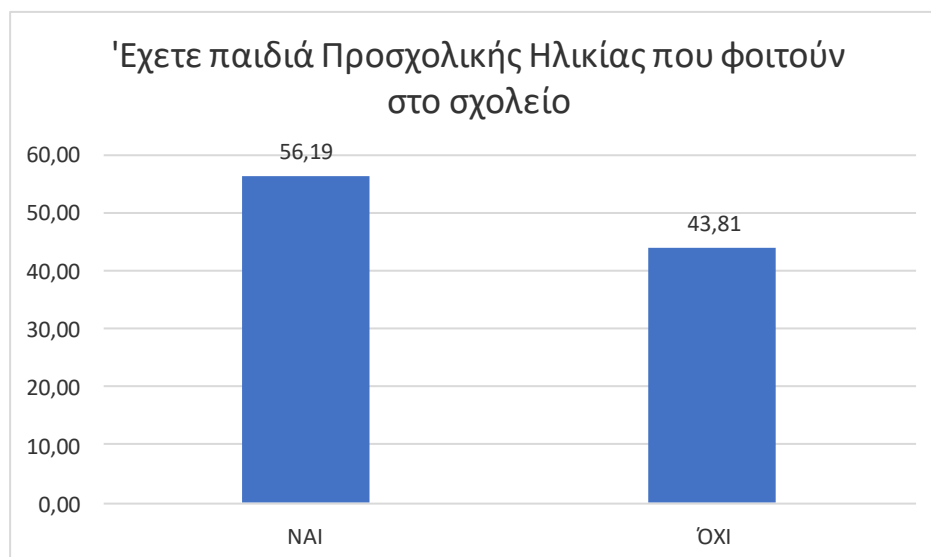
Γράφημα 24: Αξιολόγηση Υγείας

Γράφημα 25: Ιατροφαρμακευτική Κάλυψη

Στοιχεία σχετικά με τον τομέα εκπαίδευσης

Στα γραφήματα 26 και 27 παρουσιάζονται τα ποσοστά των παιδιών που φοιτούν στο σχολείο που ανέρχεται στο 56,19% ενώ αναφέρεται μικρή διαρροή των παιδιών από την προσχολική εκπαίδευση που ανέρχεται σε 24,76%.

Γράφημα 26: Παιδιά που φοιτούν στο σχολείο

Γράφημα 27: Παιδιά που εγκατέλειψαν το σχολείο

Κεφάλαιο 5. Συμπεράσματα

Στην παρούσα ερευνητική μελέτη συμμετείχαν 105 άτομα στην πλειονότητα τους γυναίκες. Ακόμη, το μεγαλύτερο μέρος των ατόμων που απάντησαν αποτελούνται από άτομα που δεν είχαν παρακολουθήσει καθόλου την υποχρεωτική εκπαίδευση ή είχαν αποφοιτήσει από το δημοτικό, καθώς και από άτομα που ήταν έγγαμοι. Τέλος, η πλειοψηφία των ατόμων που απάντησαν είχε ετήσιο εισόδημα που έφτανε έως τα 5000€.

Στο 1^ο ερευνητικό ερώτημα που αφορά τον βαθμό επίτευξης στον τομέα της στέγασης, καθώς η στέγαση είναι αναπόσπαστο μέρος και συνδέεται άμεσα με την κοινωνική ζωή και αξιοπρέπεια κάθε ανθρώπου, σύμφωνα με την ερευνά, στον Δήμο Νέστου ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού Ρομά διαμένει σε ιδιαίτερα ακατάλληλες συνθήκες στέγασης, σε πρόχειρες κατοικίες, και σε μεγάλο ποσοστό σε κατοικίες χωρίς ηλεκτρικό ρεύμα και τρεχούμενο νερό.

Όπως προαναφέρθηκε για να επιτευχτεί η κοινωνική ένταξη πρέπει η στέγαση να πληροί τις κατάλληλες συνθήκες διαβίωσης. Η επιτυχία της κοινωνικής ένταξης θα στεφθεί με επιτυχία μόνο ένα εξασφαλιστεί η αξιοπρεπείς διαβίωση. Για το λόγο αυτό η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και η στέγαση εφόσον καταγραφούν πρώτα τα προβλήματα και οι ανάγκες κάθε περιοχής σχεδιάζονται στρατηγικές χωρικές παρεμβάσεις που έχουν ως στόχο την

αντιμετώπιση των άθλιων συνθηκών διαβίωσης, ιδιαίτερα στις περιοχές που χαρακτηρίζονται ακατάλληλες και στις οποίες εγκυμονούν κίνδυνοι τόσο υγειονομικοί όσο και περιβαλλοντικοί.

Στο 2ο ερευνητικό ερώτημα που αφορά τον βαθμό επίτευξης στον τομέα της εκπαίδευσης παρατηρείται ότι η παρακολούθηση των παιδιών Ρομά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση παρουσιάζει μια μικρή αύξηση. Παρ' όλα αυτά το χάσμα μεταξύ Ρομά και μη Ρομά εξακολουθεί να υπάρχει και είναι μεγάλο, το ίδιο συμβαίνει αν συγκρίνουμε τους Ρομά της χώρας μας με τους Ρομά σε άλλες χώρες της ΕΕ.

Έρευνες που έχουν διεξαχθεί αναφορικά με τον τομέα εκπαίδευσης, αναγράφουν πως τα παιδιά Ρομά που ολοκληρώνουν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι σε μικρό αριθμό, ενώ αυτά που συνεχίζουν στη δευτεροβάθμια είναι πολύ λιγότερα και δε στην τριτοβάθμια ο αριθμός αυτός είναι ελάχιστος.

Η γενική εκπαίδευση σε υψηλό επίπεδο και χωρίς αποκλεισμούς αποτελεί σημαντικό στοιχείο τόσο για την ολική ανάπτυξη του παιδιού όσο και για τη κοινωνική ανάπτυξη του στο σύνολο. Η εκπαίδευση, συμβάλλοντας στην κοινωνική συνοχή και στην ανάπτυξη, είναι αυτή που οδηγεί στην είσοδο στην αγορά εργασίας παρέχοντας στα παιδιά και τους νέους τις απαραίτητες δεξιότητες. Η χώρα μας με το Ελληνικό Σύνταγμα αλλά και με συμβάσεις που έχει υπογράψει με την Ε.Ε. αλλά και διεθνώς κατοχυρώνει το δικαίωμα στην εκπαίδευση.

Ο τομέας της εκπαίδευσης αποτελεί μια από τις σημαντικότερες πτυχές της διαδικασίας κοινωνικής ένταξης των Ρομά. Για να μπορέσει να γίνει η ένταξη των παιδιών Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά και ο γραμματισμός των ενηλίκων Ρομά θα πρέπει η αντιμετώπιση να μην είναι μονόπλευρη αλλά έχοντας υπόψη χαρακτηριστικά των Ρομά, κοινωνικά και πολιτισμικά να αντιμετωπισθεί σφαιρικά.

Στο 3ο ερευνητικό ερώτημα που αφορά τον βαθμό επίτευξης στον τομέα της υγείας όπως αποτυπώνεται στην έρευνα μας η ανάγκη για πρόληψη και αγωγή υγείας είναι μεγάλη. Επιβαρυντικοί παράγοντες είναι οι κακές Οι συνθήκες ατομικής και περιβαλλοντικής υγιεινής οι οποίες είναι κακές αλλά και το γεγονός ότι οι περισσότεροι ζουν σε κατοικίες χωρίς πόσιμο νερό επιβαρύνουν την κατάσταση τους. Πρέπει να σημειωθεί ότι η πρόσβαση τους στο Δημόσιο σύστημα Υγείας τις περισσότερες περιπτώσεις γίνεται με δυσκολία.

Ο εμβολιασμός των παιδιών Ρομά γίνεται παγίως σύμφωνα με το εθνικό πρόγραμμα εμβολιασμών. Παράλληλα υλοποιούνται δράσεις πρόληψης σε θέματα υγείας με στόχο την προστασία και την προαγωγή της υγείας ευπαθών ομάδων πληθυσμών στον πληθυσμό των Ρομά και πραγματοποιούνται υπό το συντονισμό της Γενικής Γραμματείας Δημόσιας Υγείας του Υπουργείου.

Στο 4ο ερευνητικό ερώτημα που αφορά τον βαθμό επίτευξης στον τομέα της απασχόλησης επισημαίνεται η αυξημένη συμμετοχή τους στην εποχική εργασία. Το αριθμός των ανέργων Ρομά σε σχέση με τον γενικό πληθυσμό της χώρας παρουσιάζει έντονες διαφοροποιήσεις .

Στην αγορά εργασίας οι Ρομά δεν συμμετέχουν ενεργά, οι νέοι και οι γυναίκες σε μεγαλύτερο ποσοστό απέχουν απ' αυτήν, δεδομένου ότι αποτελούν εν δυνάμει ενεργό εργατικό δυναμικό. Η υλοποίηση ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης που εφαρμόζονται από εθνικές πολιτικές έχουν ως στόχο την ενίσχυση της απασχόλησης. Για αυτό απαιτείται να παρέχονται ευκαιρίες απασχόλησης αλλά και να λειτουργούν υποστηρικτικές δομές για την απασχόληση και την επιχειρηματική ανάπτυξη. Έχοντας υπόψη ότι το μορφωτικό επίπεδο των Ρομά είναι χαμηλό καθώς και τον κοινωνικό αποκλεισμό και ρατσισμό που αντιμετωπίζουν , στον τομέα της απασχόλησης οι πολιτικές παρεμβάσεις θα πρέπει να εστιάζουν στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, στην παροχή συμβουλευτικής και στήριξης για επιχειρηματική δραστηριότητα και γενικότερα στην λειτουργία υποστηρικτικών δομών.

Οι εμπλεκόμενοι φορείς και άτομα πρέπει να έχουν ενεργή συμμετοχή και συνεργασία ώστε να υιοθετηθεί μια ολιστική και ευέλικτη προσέγγιση για να επιτευχθεί η πολυσύνθετη διαδικασία της κοινωνικής ένταξης των Ρομά.

Βιβλιογραφία

Αλεξίου, Θ. (2007). *Περιθωριοποίηση και κοινωνική ενσωμάτωση: Η κοινωνική πολιτική ως ένας μηχανισμός ελέγχου και κοινωνικής πειθάρχησης στην Ελλάδα*. Αθήνα: Οίκος Παπαζήσης.

Αλεξίου, Θ. (2008). *Όψεις της κοινωνικής πολιτικής στην Ελλάδα*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Bogaert, S. (2018). Segregation of Roma children in education. Addressing structural discrimination through the framework convention for the protection of 96 national minorities and the racial equality directive 2000/43/EC. Boston: Brill Nijhoff.

Βασιλειάδου, Μ. & Παυλή – Κορρέ, Μ. (1994). *Οι τσιγγάνοι στην Ελλάδα*. Αθήνα: ΓΓΛΕ

Βενιέρης, Δ. (2003). *Η κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Βεργίδης, Δ. & Υφαντή, Α. (2011). *Θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Chardas, A. (2014). The interplay between austerity, the domestic territorial reform, and European Union Cohesion Policy. *Journal of European Urban Regional Studies*, **21**(4), 432-444.

Chardas, A. & Skamnakis, C. (2016). The social policy of Greek municipalities in time of crisis. *Electronic Journal Aeihoros: Essays on Spatial Planning & Development*, **25**(1), 124-150.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Ανακοίνωση της 7ης Οκτωβρίου 2020 «Μια Ένωση Ισότητας - Στρατηγικό πλαίσιο της ΕΕ για την ισότητα, την ένταξη και τη συμμετοχή των Ρομά», COM/2020/620, {SWD(2020)530,

Γενική Γραμματεία Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Καταπολέμησης της Φτώχειας. (2021). Εθνική Στρατηγική και Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά 2021 – 2030. Ανακτήθηκε από https://egroma.gov.gr/wpcontent/uploads/2018/05/roma_greece_strategy_el.pdf

Chadzisavvidis, S. (2007). Rom in the history of humanity and of Greece. In: Mitsis, N. & Triantafilidis, T. (Eds.), *Diversity in the classroom and the teaching of the Greek language and mathematics: The case of Gypsies* (pp. 39–63). Volos: Ministry of Education and Religious Affairs

Γκότοβου, Α. (2017). *Το ξεχασμένο Ολοκαύτωμα, Η φυλετική θεωρία και η καταστροφή του 'άλλου', συμβολή στην αξιοποίηση της μνήμης της γενοκτονίας των Ρομά*. Αθήνα: Ιδιωτική.

Courtin, E., Kim. S., Song. S., Yu. W. & Muennig, P. (2020). Can social policies improve health? A goal – systematic review and meta-analysis. *Q. Journal of Milbank*, **98** (2), 297-371

Culpepper, P.D. (2010). *Quiet politics & business power: Corporate control in Europe and Japan*. Cambridge Studies in Comparative Politics. Cambridge: Cambridge University Press.

Δασκαλάκη, Η. & Δαφέρμος, Μ. (2013). *Ρομά: πίσω από τα στερεότυπα*. Αθήνα: Πεδίο.

Dunn, A. (2018). *Introduction to the social policy analysis*. Bristol: Bristol Policy Press.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2020α). Ένταξη για όλους: η Επιτροπή παρουσιάζει σχέδιο δράσης για την ενσωμάτωση και την ένταξη για την περίοδο 2021–2027. Ανακτήθηκε από https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_20_2178.

European Commission. (2022a). Inclusion of Vulnerable Groups. Ανακτήθηκε από https://ec.europa.eu/employment_social/2010againstopoverty/extranet/vulnerable_groups_en.pdf.

FRA, European Union Agency for Fundamental Rights. (2016). 80% of Roma are at risk of poverty, new survey finds

Κανακίδου, Ε. & Παπαγιάννη, Β. (1998). Η διαπολιτισμική αγωγή στην Ελλάδα. Στο: των ίδιων (Επιμ.). *Διαπολιτισμική αγωγή* (σελ. 83 – 85). 4^η Έκδοση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Κατρούγκαλος, Γ.Σ. (2007). *Δικαιώματα & κρίση του κράτους πρόνοιας*. Αθήνα: Σαββάλα.

Κοντιάδης, Ξ. & Απίστουλας, Δ. (2006). *Μεταρρύθμιση του κοινωνικού κράτους και τοπική αυτοδιοίκηση: Συντονισμός και δικτύωση των δομών κοινωνικής πολιτικής*. Αθήνα: Παπαζήση.

Liegeois, J.P. (1999). *Ρομά, ταξιδευτές: Οι τσιγγάνοι της Ευρώπης*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Λυδάκη, Α. (2000). *Μπαλαμέ Ρομά: Οι τσιγγάνοι των Άνω Λιοσίων*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Λυδάκη, Α. & Αυδίκος, Ε. (2002). *Οι Ρομά στην Ελλάδα*. Αθήνα: Εταιρία Εθνολογίας.

Maniatis, P. (2012). Critical intercultural education necessities and the prerequisites for its development in Greece. *International Journal Critical Education Policy Studies*, **10**(1), 156-167

Μάρκου, Γ.Π. (1997). Οι τσιγγάνοι. Στο: του ίδιου (Επιμ.). *Εισαγωγή στη διαπολιτισμική εκπαίδευση: η ελληνική και η διεθνής εμπειρία* (σελ. 46 – 49). Αθήνα: Ηλεκτρονικές Τέχνες

Μάρκου, Γ. & Παρθένης, Δ.Γ. (2018). *Η ένταξη των Ρομά μέσα στην ελληνική κοινωνία: Ετερότητα και δομικός αποκλεισμός*. Σειρά: Θέματα διαπολιτισμικής αγωγής. Αθήνα: Γρηγόρης.

Μητακίδου, Σ. & Τρέσσου, Ε. (2007). *Θα σου πω εγώ για το πώς αυτά θα μάθουν γράμματα. Οι τσιγγάνες μιλούν για την εκπαίδευση των παιδιών τους*. Θεσσαλονίκη: Οίκος Καλειδοσκόπιο

Mokias, A. (2019). Comparative approach of educational policy of Greece to intercultural education with other European countries. *Journal of Contemporary Education Theory*, **3** (1), 21

Μπαλούρδος, Δ. (2009). *Διαστάσεις του κράτους πρόνοιας*. Αθήνα: Gutenberg – Δαρδανός.

Μπατζαλής, Ν. & Χήνας, Κ. (2020). *Οι Ρομά από την Πόλη στην Ελλάδα*. Αθήνα: Απαρσις.

Νικολάου, Γ. (2005). Η ελληνική πραγματικότητα: ελληνική κοινωνία και μετανάστευση και εκπαίδευση των παιδιών με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες. Στο: Κεχαγιόγλου, Ε. (Επιμ.): *Η διαπολιτισμική διδακτική: περιβάλλον και αρχές* (σελ. 144 – 201). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Ντούσας, Δ. (1997). *Οι Rom (Ρομά) και οι φυλετικές διακρίσεις*. Αθήνα: Gutenberg

Παπαδόπουλος, Ι.Σ. (2012). *Οι τσιγγάνοι Ρομά στην Ελλάδα: Η πραγματικότητα στους 22 Δήμους με 45 οικισμούς*. Σειρά: Θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Αθήνα: Παρισιάνου Α.Ε.

Παρθένης, Χ. & Φραγκούλης, Γ. (2015). *Η διαπολιτισμική εκπαίδευση απέναντι στις νέες προκλήσεις. Η περίπτωση των Ρομά: θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*. Αθήνα: Μεταίχμιο

Πολίτου, Ε. & Μάρκου, Γ. (2008). *Οι Ρομά στο σύγχρονο ελληνικό κράτος: Οι συμβιώσεις, αναιρέσεις, απουσίες και οι διεθνείς και ιστορικές πολιτικές συγκυρίες*. Αθήνα: Εκδοτική Κριτική.

Sapountzis, A. & Papanikolaou, M. (2017). Multiculturalism and cultural diversity in the discourse: the kindergarten and primary school teachers talk about the Muslim minority in Thrace, Greece, and the challenges they tend to face. *Hellenic Journal of Psychology*, **14** (1), 280-298

Spyridopoulos, K. (2020). The new trajectory of the social policy in Greece: An ambulance service or a sustainable pathway to social policy improvement at the local level? *International Journal of Social Cohesion and Development*, **15**(1), 31–47. <https://doi.org/10.12681/scad.25020>

Σχέδιο Δράσης της ΕΕ κατά του ρατσισμού 2020-2025
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_20_1654

Στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_20_1168

Στρατηγική της ΕΕ για την ισότητα των φύλων
https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/IP_20_358

Tasiou, C. (2020). *Integration of minorities in the Greek education system*. Master thesis.

Thornton, G. M. (2015). The Roma/Gypsies: “Outcasts” of Europe

Tsimouris, G. (2008). Intercultural education in contemporary Greece. In: B. A. Crasteva (Eds.), *Immigration and Integration: European Experiences*. Sofia: Manfred Worner Foundation.

Νόμοι

Νόμος 4368/2016, Μέτρα για την επιτάχυνση του κυβερνητικού έργου και άλλες διατάξεις. Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ4368/ 21-2- 95 2016)

Απόφαση Αριθμ. Δ23/ΟΙΚ. 14435–1135/2016, Καθορισμός ελάχιστων προδιαγραφών λειτουργίας των Κέντρων Κοινότητας. Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 854/Β’/30-3-2016)

Απόφαση Αριθμ. Αριθμ. Δ14 /15834/237, Καθορισμός ελαχίστων προδιαγραφών λειτουργίας των Κέντρων Κοινότητας. Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 344/Β’/19-4-2019)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος :<Τοπική και Περιφερειακή Ανάπτυξη και Αυτοδιοίκηση> του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων για την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας με θέμα :< Ευρωπαϊκή και Εθνική στρατηγική για την κοινωνική ένταξη των Ρομά. Η περίπτωση του Κέντρου Κοινότητας Δήμου Νέστου με παράρτημα Ρομά > έχει συνταχθεί το κάτωθι ερωτηματολόγιο , το οποίο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της έρευνας μου.

Το ερωτηματολόγιο αυτό είναι ΑΝΩΝΥΜΟ και οι απαντήσεις θα χρησιμοποιηθούν ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ για ερευνητικούς σκοπούς.

Το μόνο που χρειάζεται είναι να είστε ειλικρινείς στις απαντήσεις σας, καθώς δεν υπάρχουν σωστές ή λανθασμένες απαντήσεις

1.Φύλο

Άνδρας Γυναίκα

2. Οικογενειακή κατάσταση

Έγγαμος/η Άγαμος/η Διαζευγμένος/η Χήρος/α Σε διάσταση

3. Παιδιά

Ναι Όχι

4.Αριθμός Παιδιών

4 3 2 1 και πάνω

5.Μορφωτικό επίπεδο

Δημοτικό Γυμνάσιο Λύκειο Ανώτερη

6. Η κατοικία που διαμένετε είναι

Ιδιοκτησία Ενοίκιο Άλλο (προσδιορίστε).....

7. Πόσα δωμάτια έχει η κατοικία σας (χωρίς κουζίνα)

4 3 2 1 και πάνω

8. Έχετε τρεχούμενο πόσιμο νερό εντός της κατοικίας

Ναι Όχι

9. Έχετε εντός της κατοικίας που ζείτε

Τουαλέτα Ντους Μπάνιο

10. Έχετε παροχή ηλεκτρικού ρεύματος στην κατοικία σας

Ναι Όχι

11. Έχετε βιώσει διάκριση εξαιτίας της Ρομικής καταγωγή σας τα τελευταία 5 χρόνια, όταν ψάχνετε για σπίτι.

Ναι Όχι

13. Ποιο είναι το ετήσιο οικογενειακό σας εισόδημα

κάτω από 5000 15000 10000-15000 5000-10000 και πάνω

14. Στη γειτονιά που μένετε, πόσοι κάτοικοι θα λέγατε ότι είναι Ρομά όπως εσείς

όλοι οι κάτοικοι λίγοι κανένας

15. Το συνολικό σας εισόδημα επαρκεί για την κάλυψη των μηνιαίων εξόδων σας

Ναι Όχι

16. Τον τελευταίο μήνα, πήγατε για ύπνο νηστικός εσείς ή κάποιος άλλος στο νοικοκυριό σας επειδή δεν είχατε αρκετά χρήματα για φαγητό

Ναι Όχι

Αν ναι, πόσο συχνά

1 φορά λίγες φορές (2-3) πολλές φορές (τουλ. 4)

17. Πως αξιολογείται την υγεία σας

Καλή Πολύ καλή

18. Έχετε ιατροφαρμακευτική κάλυψη

Ναι Όχι

19. Ποιά είναι η κύρια απασχόληση σας

Εργαζόμενος Άνεργος Ανίκανος για εργασία Οικιακά Συνταξιούχος

20. Έχετε βιώσει διάκριση εξαιτίας της Ρομικής καταγωγή σας τα τελευταία 5 χρόνια, όταν ψάχνετε για εργασία.

Ναι Όχι

21. Έχετε βιώσει διάκριση εξαιτίας της Ρομικής καταγωγή σας τα τελευταία 5 χρόνια, στο χώρο εργασίας σας.

Ναι Όχι

22. Έχετε παιδιά σε ηλικία προσχολικής εκπαίδευσης (7-14 ετών) που φαίνεται ότι φοιτούν στο σχολείο

Ναι Όχι

23. Έχετε παιδιά σε ηλικία προσχολικής εκπαίδευσης (7-14 ετών) που εγκατέλειψαν το σχολείο

Ναι Όχι

Σας ευχαριστώ πολύ για τον χρόνο που θα διαθέσετε.